

Euroopan Kulttuurisäätiön Suomen Osaston seminaari

KENEN KULTTUURISTA PUHUTAAN?

EUROOPAN POHJOISEN ULOTTUVUUDEN

KULTTUURINEN SISÄLTÖ

30. toukokuuta 2002

KENEN KULTTUURISTA PUHUTAAN?

SISÄLLYSLUETTELO

SEMINAARIN AVAUS

Euroopan Kulttuurisäätiön Suomen Osaston puheenjohtaja
Professori **Laura Kolbe**, Helsingin yliopisto.....3

EUROOPPALAINEN KULTTUURI JA POHJOINEN ULOTTUVUUS

Pääministeri **Paavo Lipponen**.....7

EURO, EUROOPPALAISUUS JA KANSALLINEN IDENTITEETTI

Pankinjohtaja **Sinikka Salo**, Suomen Pankki.....15

EUROPAS NORDLIGA DIMENSION OCH DESS KULTURELLA INNEHÅLL

Generalsekreterare **Beate Sydhoff**
Kungliga Akademien för de fria konsterna, Sverige.....27

ENLARGEMENT OF MINDS – THE CULTURAL DIMENSION OF THE ENLARGEMENT PROCESS OF THE EUROPEAN UNION

Secretary General **Gottfried Wagner**, European Cultural Foundation.....31

EUROOPAN UNIONIN KRISTITTY SISÄMERI

Professori **Päivi Setälä**, Helsingin yliopisto.....41

VOIKO SUOMEA MYYDÄ KULTTUURILLA?

Johtaja **Tapio Wentto**, Myllykoski-Sales Benelux, Belgia.....51

Johtaja **Johanna Lindstedt**, Annantalon taidekeskus.....57

”MINUN EUROOPPANI” – PUHEENVUOROJA

Puheenjohtaja **Teemu Koivisto**, Suomen lukiolaisten liitto ry.....63

Kansleri **Kauko Sipponen**.....67

Päätoimittaja **Heikki Valkama**, Ylioppilaslehti.....73

Johtaja **Johanna Maula**, Kulttuuriasiakeskus Caisa.....77

YHTEENVETO

Tutkimusjohtaja **Antti Hautamäki**

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra.....85

LAURA KOLBE

Puheenjohtaja

TERVEHDYSSANAT

Tämä tila, tämä paikka – Suomen Kansallismuseo – antaa mahdollisuuden pohtia kulttuurin ja identiteetin monitasoista suhdetta. Museo symboloi ideana, rakennuksena ja näyttelynä niitä prosesseja, joiden avulla kansat ovat viimeisen kahdensadan vuoden aikana rakentaneet omaa kuvaansa, identiteettiään. Historia, kansatiede ja arkeologia nousivat keskeiseksi keinoksi. Ranskan vallankumouksen jälkeen esiin nousi uusi tapa katsoa historiaa, nykyisyyttä ja tulevaisuutta kansojen ja kansakuntien kautta. Nationalismi nousi eurooppalaisesta maaperästä, mutta samalla se haastoi Euroopan vanhan kristillisen, antiikin esikuviin ja ihanteisiin palautuvan yhtenäiskulttuurin ja sivistysperinnön. Esiin nousi kansojen oma ja erillinen tulkinta, patrioottinen näkemys omasta kotimaasta.

Nationalismi uusin variaatioin on päivän sana yhä 2000-luvun alussa. Viimeisen kymmenen vuoden aikana eurooppalaisuus on kokenut uuden tulemisensa. Vuoden 1989 jälkeen suuri kysymys on ollut, miten rakennetaan taloudellinen, sotilaallinen ja poliittinen järjestelmä kaikkien Euroopan maiden välille. Euroopan yhdentyminen on ilmennyt kaupan esteiden poistumisena, hitaasti etenevänä hallinnon samanlaistumisena, yhteisinä eri alojen projekteina ja liikkumavapauden kasvamisena. Yhtenäistymiskehitys on kaikkialla, kaikissa maissa ja kansakunnissa, ollut samalla myös identiteetin rakentamista. Identiteetti edellyttää aina kuvaa meistä ja muista, kontrastien hakemista ja samankaltaisuuksien etsimistä.

Tämä prosessi on vääjäämättä haastanut vuoden 1945 jälkeen syntyneet rakenteet. Se on pakottanut kaikki eurooppalaiset pohtimaan idän ja lännen, pohjoisen ja etelän väliset suhteet uudelleen. Jos vastakohtat ovat liudentuneet, minkä varaan kansallinen ja eurooppalainen omakuva voi rakentua? Euroopan historiaan on kuulunut halu tehdä kaksijakoa, joka on eri aikoina luonut sisäisiä ja osin ulkoisia rajoja maanosaan. Antiikin ajalta juontaa jako Rooman imperiumiin ja Germaniaan; jako on yhä eri kulttuurisiin painotuksiin olemassa. Myös Rooma jakautui itäiseen ja läntiseen alueeseen, ja myöhemminkin uskonnon muovaamat rajalinjat ovat olleet merkittäviä. Katolisuus sai 1500-luvulla rinnalleen reformistiset liikkeet ja protestanttismin. Se vaikutti pohjoisen ja eteläisen kulttuuripiirin syntymiseen. Myöhemmin hahmottuivat kaksi poliittista kenttää, Englannin, Alankomaiden ja Belgian muodostama porvarillinen Eurooppa ja sen rinnalla absolutismin, keskitetyn hallintovallan Eurooppa, johon kuuluivat Ranska, Ruotsi, Preussi, Venäjä ja Itävalta. Edellisiä leimasi kaupunkikulttuuri, teollinen yrittäjäyys, liberalismi ja kapitalismi; jälkimmäiselle oli tunnusomaista vahva valtio, vallankäyttö, aateli- ja virkamiesvalta, konservatiivisuus ja maanviljely. Myös varhainen globalismi jakoi Euroopan siirtomaavaltoihin ja maihin, joilla ei

ollut kolonialistisia tavoitteita. 1900-luvun suuri raja on jälleen ollut poliittinen: Eurooppa jakautui fasistisiin ja ei-fasistisiin maihin, kommunistisiin tai ns. ”vapaisiin länsimaihin”.

Mihin sijoittuu ”pohjoinen ulottuvuus” tässä kentässä? Voidaanko puhua yhä pohjoisesta Euroopan takamaana ”Norden als Europas Hinterland”? Onko pohjoisuus aina samaa kuin perifeerisyys? Tiedämme, että pohjoismaisuus ja skandinavismi ovat nekin historiallisia konstruktioita, rakenteita, joiden synty on ollut seurausta tietyistä yhteiskunnallisista prosesseista. Pohjoiseen omakuvaan on kuulunut perifeerisyyden tunne; kulttuurinen kamppailu pohjoisen ja eteläisen välillä. Viimeisen vuosikymmenen aikana esiin on kasvanut uusi tietoisuus Itämerestä välittäjämerenä; näin historian pitkät rakenteet ovat jälleen korostuneet. Perifeerisyyden, historiattomuuden ja modernismin rinnalle ovat nousseet ilmiöt, jotka vuosisatojen ajan ovat muovanneet yhteiskuntaamme ja arvojamme. Näitä ilmiöitä ovat kristinusko, oikeudellinen kulttuuri, oppineisuus ja latinankieli sekä kaupunkimainen elämänmuoto. Ne ovat liittäneet tämän ”pohjoisen” välimerelliseen Eurooppaan.

Jos pohjoisuus määritellään pohjoismaiksi, mikä on pohjoisuutta näiden maiden omakuvassa? Tässä seminaarissa on tarkoitus osoittaa, että pohjoisuus on muutakin kuin skandinavismia. Se on jatkuvaa ja alati muuttuvaa dialogia muun Euroopan kanssa, jossa intellektuaaliset rajat liikkuvat, eivätkä ne noudata kompassin suuntia. Näin määriteltynä pohjoisuus on osa yhteistä kulttuurista prosessia, johon vuosisatojen ajan ovat liittyneet eurooppalaiset arvot: kristillisyys ja rationalismi, usko tiedon ja tietämisen voimaan, tasa-arvo ja yhteisvastuullisuus. Historia on eurooppalainen tiede ja historian avulla me eurooppalaiset rakennamme identiteettiämme. Näistä arvoista tulisi

puhua, kun korostamme pohjoista ulottuvuutta. Näitä arvoja me haluamme tämän seminaarin avulla nostaa esiin.

Kiitän kaikkia yhteistyökumppaneita ja puhujia, jotka ovat ottaneet tämän haasteen vastaan ja tulleet tänne pohtimaan kulttuurin merkitystä ajassamme. Näillä sanoilla avaan Euroopan Kulttuurisäätiön Suomen Osaston ”Kenen kulttuurista puhutaan” -seminarin. With these words I declare the seminar open.

PAAVO LIPPONEN

Pääministeri

EUROOPPALAINEN KULTTUURI JA POHJOINEN ULOTTUVUUS

Pohjoinen ulottuvuus on viime vuosien aikana vakiintunut osaksi Euroopan unionin ulkosuhteita. Pohjoiselle ulottuvuudelle on saatu poliittista tukea kaikkien EU:n jäsenmaiden lisäksi Venäjältä, Baltian maista, Puolasta ja Pohjoismaista. Pohjoisen ulottuvuuden toimintaohjelma on usealla alalla edistänyt yhteistyötä Pohjois-Euroopassa.

Suomessa Pohjoinen ulottuvuus on herättänyt laajaa mielenkiintoa. Maamme eri osissa on kehitelty yhteistyön hankkeita. Luoteis-Venäjän ja Baltian maiden kanssa. Yliopistot, tutkimuslaitokset, yritykset ja kansalaisjärjestöt ovat olleet aktiivisesti liikkeellä.

Tämä seminaari on ensimmäinen, jossa laajemmin pohditaan eurooppalaisen kulttuurin yhteyttä EU:n Pohjoiseen ulottuvuuteen. Aika on nyt otollinen tähän pohdiskeluun, koska EU:n tuleva puheenjohtajamaa Tanska on ottanut Pohjoisen ulottuvuuden yhdeksi puheenjohtajuuskautensa prioriteetiksi. Tarvitsemme uusia näkökulmia ja tuoreita ideoita Pohjoisen ulottuvuuden kehittämiseksi.

Euroopan unioni on uudessa kehitysvaiheessa. Puola, Latvia, Liettua ja Viro ovat liittymässä unionin jäseniksi. Itämerestä on kovaa vauhtia kehittymässä EU:n sisämeri.

EU:n ja Venäjän välistä yhteistyötä kehitetään voimakkaasti. Presidentti Putin ja pääministeri Kasjanov ovat selkeästi ryhtyneet rakentamaan yhteistyötä EU:n kanssa. Energia-alan yhteistyö, Yhteisen eurooppalaisen talousalueen ja Pohjoisen ulottuvuuden kehittäminen ovat parhaita esimerkkejä. Myös yhteistyötä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa halutaan vahvistaa.

Laajentuessaan EU tulee saamaan Venäjän rinnalle uusia rajanaapureita, kuten Ukrainan ja Valko-Venäjän. EU:n ja Venäjän välinen raja pitenee huomattavasti. Kanssakäyminen eri aloilla tulee jo tämän naapuruuden ansiosta kasvamaan. Kulttuuri- ja tiedeala tulee myös hyötymään vuorovaikutuksen vilkastumisesta.

EU:lla on jo pitempään ollut meneillään Välimeren piirin maat yhdistävä ns. Barcelonan-prosessi. Suomi on EU:n jäsenenä tukenut Välimeri-yhteistyön edistämistä. Me emme pidä eteläistä ja pohjoista ulottuvuutta toistensa kilpailijoina. Euroopan unioni tarvitsee vahvaa ja yhtenäistä politiikkaa koko Euroopassa.

Itämeren piirin historiallisten kulttuuriyhteyksien kehitykseen ovat vuosisatojen saatossa vaikuttaneet suuresti alueen poliittinen kehitys ja erilaiset yhteiskunnalliset

mullistukset sekä sodat. Mutta myös kaupankäynti ja eri uskonnot. Kehitys ei ole ollut suoraviivaista etenemistä, vaan välillä on tullut takaiskuja. Näin viimeksi kylmän sodan aikaisten rajalinjojen jakaessa Itämeren alueen.

Viikinkiaikana kulttuuriyhteydet avautuivat Dnjeprin reittiä Itämereltä Persianlahdelle. Hansa-kausi, jolloin kanssakäyminen Itämeren alueella 1200-luvulta lähtien, – parin vuosisadan ajan – käsitti Pohjois-Saksan kaupungit, pohjoismaat, Baltian ja Novgorodin. Päällimmäisenä oli kaupankäynti: Lyypekin suola, Itämeren silli ja Suomen jokien lohi.

Hansa-kauden yhteyksien ansiosta saatiin myös koko joukko kulttuurivaikutteita Suomeen, kuten keskiaikainen kirkkoarkkitehtuurimme, jonka juuria löytyy Lyypekistä ja koko Pohjois-Saksasta. On kiinnostavaa, että 1990-luvulla tapahtuneen kehityksen tuloksena on alettu puhua ”uuden Hansan kaudesta”.

Kirkkojen ja uskontojen rooli on ollut Itämeren piirin yhteistyön kehityksessä keskeisellä sijalla. Kysymys on ollut alkuun katolisesta ja ortodoksisesta, mutta uskonpuhdistuksen jälkeen myös protestanttisesta uskonnosta.

Itämeren alueen yliopistot ovat kautta aikojen myötävaikuttaneet merkittävästi tämän alueen kulttuuriyhteyksiin. Suomen osalta painopiste Ruotsin valtakunnan ulkopuolella siirtyi Keski-Euroopasta, Pariisista, Prahasta, Leipzigista ja Krakovasta, Itämeren rannikon yliopistoihin Rostockiin sekä Greifswaldiin 1400-luvun loppupuolella. Tarton yliopistoon yhteydet toimivat yhteisen Ruotsin valtakunnan puitteissa.

On ilahduttavaa, että juuri yliopistojen ja tutkimuslaitosten yhteistyö Itämeren piirissä on tänään selvästi elpymässä. Tiede- ja koulutusalan yhteistyön tiivistämisestä tullaan

keskustelemaan myös parin viikon päästä Pietarissa Itämeren maiden huippukokouksessa.

Tukholman, Pietarin ja Berliinin muodostamalla historiallisella kolmiolla on ollut Suomelle keskeinen merkitys kulttuurin eri osa-alueilla. Suomalaisilla taiteilijoilla ja kirjailijoilla on aikojen saatossa ollut lukuisia yhteyksiä näihin kolmeen metropoliin. Tämä käy selvästi ilmi muun muassa niistä viime aikoina ilmestyneistä monista kirjoista, joihin on koottu kulttuurielämämme merkkihenkilöiden käymää kirjeenvaihtoa.

Pietarin kulttuuriyhteyksistä Pohjoismaihin taiteen alalla voidaan mainita Edelfeltin vuonna 1895 tässä Venäjän silloisessa pääkaupungissa järjestetty näyttely. Seuraavana vuonna kaikki aikansa merkittävät suomalaiset taiteilijat osallistuivat yhteisnäyttelyyn Venäjällä, ja 1897 järjestettiin Pietarissa suuri pohjoismaisen taiteen yhteisesittely.

Vuoden 1898 suomalais-venäläinen taidenäyttely oli puolestaan kulttuurihistoriallisesti merkittävä, koska se toi näyttävästi julkisuuteen sittemmin paljon kuuluisuutta ja mainetta niittäneen Mir iskustavo -taiteilijapiirin. Monet venäläiset johtavat taidemaalarit hakeutuivat sittemmin Suomeen ja varsinkin Karjalan kannaksen huviloihin.

Venäläinen modernismi tuli yleisemmin Itämeren maiden tietoisuuteen vuonna 1914 Malmössä järjestetyssä näyttelyssä. Kandinsky ja Chagall sekä monet muut nuoret venäläiset taiteilijat esittelivät I maailmansodan vuosina laajoja kokoelmia Helsingissä. Vuonna 1917 Pietarissa järjestettiin vielä suuri suomalaisen taiteen näyttely. Venäjän vallankumouksen ja maailmansodan jälkeisissä oloissa ei sitten enää jäänyt sijaa entiselle hedelmälliselle vuorovaikutukselle.

Vuodenvaihteessa 1989–1990 tilanne muuttui Itämeren piirissä perusteellisesti. Neuvostoliitto hajosi, sosialismi kärsi haaksirikon, Baltian maat saivat takaisin itsenäisyytensä ja Suomi jälleen kolme eteläistä naapurimaata. Saksat yhdistyivät ja maan Itämeren rannikko kuului jälleen yhden valtion, Saksan liittotasavallan alueeseen. Keinotekoiset muurit ja rajat olivat murtuneet.

Tämä runsaat kymmenen vuotta sitten tapahtunut murros merkitsi Itämeren piirin kulttuuriyhteyksien kannalta uutta käännettä ja samalla suurta haastetta. Venäjä ja Pietari, Berliini ja Pohjois-Saksa sekä Baltian maat ja Puola tulivat kulttuurin eri saroilla historiallisia perinteitään noudattaen mukaan yhteistyöhön.

Yhtenä esimerkkinä uudentyyppisestä kulttuurialan yhteistyöstä on pohjoismainen suurlähetystökompleksi Berliinin sydämessä sekä siihen kuuluva pitkälti juuri kulttuuritarpeita palveleva yhteispohjoismainen talo.

Pohjoisen ulottuvuuden politiikkaan kuuluu myös yhteistyö pohjoisilla ja arktisilla alueilla. Yhteistyöhön liittyvät pyrkimykset saamelaiskulttuurin säilyttämiseksi ja edistämiseksi. Saamelaisten asuinalue ulottuu Norjasta Ruotsin ja Suomen kautta Pohjois-Venäjälle, joten kyse on monenkeskisestä yhteistyöstä. On ilahduttavaa, että ensi vuonna saamelaiskulttuuria esitellään Berliinissä yhteispohjoismaisissa tiloissa laajemmin eurooppalaiselle yleisölle.

Vuoden 2003 ajan vietettävät Pietarin perustamisen 300-vuotisjuhlat nostavat Pietarin ja koko Itämeren alueen kulttuurin eurooppalaiseen tietoisuuteen. Itämeren maiden lisäksi ainakin Iso-Britannia, Italia ja Hollanti ovat juhlissa näkyvästi mukana.

Pietarin juhlavuosi on eurooppalaisen kulttuurin suurtapahtuma. Jälleen kerran Pietarin kautta avataan Venäjällä ikkunaa länteen, ja jälleen kerran Pietari toimii myös eurooppalaisena kulttuurin kohtaustapahtumapaikkana.

Presidentti Putin ja Venäjän hallitus panostavat Pietariin. Meillä suomalaisilla on kaikki syyt tukea Pietarin uutta nousua. Pyhän Marian Kirkon restaurointi, Pietariin rakennettava uusi pääkonsulaatti ja syksyllä 2003 järjestettävä laaja Suomi-viikko ovat ajankohtaisimpia hankkeitamme.

Kehitämme myös nopeaa junayhteyttä Helsingin ja Pietarin välille, ja osallistumme Suomenlahden kannalta erittäin tärkeän Pietarin lounaisen jätevedenpuhdistamon rakentamisen rahoittamiseen.

Pietarin ja Helsingin yhteys on Itämeren alueen kehityksen kannalta keskeinen. Helsingistä on kehittynyt maailmanluokan kulttuurikaupunki. Meillä on yksi maailman parhaista oopperoista. Helsinki voi olla ylpeä myös Kiasmasta ja Tennispalatsista. Myös Tallinna ja Riika nousevat kulttuurikaupunkeina.

Itämeren alueella on globaalitason potentiaalia tieteessä ja tutkimuksessa. Nämä resurssit pitäisi saada entistä paremmin käyttöön Itämeri-yhteistyössä. Suomesta tulee Itämeren maiden neuvoston pääkaupunki heinäkuun alusta, ja me tulemme panostamaan tutkimus- ja koulutusalan yhteistyöhön.

Välimeri sekä Keski-Eurooppa ja sittemmin myös Atlantti muodostivat pitkään ”tunnetun maailman”. Itämeri ja pohjoisen maailma pysyivät tähän verrattuna kauan periferiassa. Kuitenkin Itämeri on aina ollut vuorovaikutuksessa alueen ulkopuolisiin suuriin vaikuttajiin. Pohjoinen ulottuvuus ei sekään merkitse eristäytymistä muusta

Euroopasta. Päinvastoin erityisesti mennyt vuosikymmen on avannut kokonaan uusia mahdollisuuksia myös kulttuurin alalla.

EU:n tuleva laajeneminen lisää entisestään poliittista vakautta ja taloudellista vaurautta Itämeren alueella ja yleensä Euroopassa. Näin saadaan entistä paremmat yleiset edellytykset eri alojen yhteistyölle kulttuuri- ja tiedealan vaihto mukaan luettuna.

Laajentuminen tulee niinkään siirtämään unionin painopistettä itään ja pohjoiseen, mikä puolestaan vahvistaa Itämeren alueen asemaa eurooppalaisten kulttuuri- ja tiedealan yhteyksien osalta. Nyt on vain löydettävä sopiva vuorovaikutus eurooppalaisen ja pohjoisen kulttuuriulottuvuuden välillä.

Toivotan tämäänpäiväiselle seminaarille kaikkea menestystä ja uskon, että seminaarin tulokset antavat erinomaista pohjaa yhteiselle työllemme Pohjoisen ulottuvuuden kehittämiseksi.

SINIKKA SALO

Johtokunnan jäsen

Suomen Pankki

EURO, EUROOPPALAISUUS JA KANSALLINEN IDENTITEETTI

Euro – Yhteinen rahamme

Yhteisen rahan käyttö rahaliittoon liittyneissä kahdessatoista maassa on ehkä tähän asti näkyvin ja konkreettisin osoitus Euroopan integraation etenemisestä, vaikkei se välttämättä olekaan todelliselta merkitykseltään suurempi kuin integraatiokehityksen jotkut aiemmat askeleet. Itse asiassa voitaisiin hyvin perustein väittää, että vuonna 1992 luoduilla EU:n sisämarkkinoilla on talouselämän kehityksen kannalta ollut ehkä suurempi merkitys kuin rahaliitolla. Raha on kuitenkin niin näkyvä osa ihmisten arkipäivää, että yhteisten eurosetelien symbolinen merkitys on aivan toista luokkaa kuin sen, että tavarat ja palvelut liikkuvat EU:n sisämarkkinoilla esteittä maasta toiseen.

Rahatalous ei ole irrallaan yleisestä taloudellisesta, poliittisesta ja yhteiskunnallisesta kehityksestä. Siksi on juuri nyt, eurosetelien tultua käyttöön, mielenkiintoista pohtia kysymystä, mitä yhteisen rahan käyttöönotto oikeastaan kertoo eurooppalaisen integraation saavuttamasta kehitysvaiheesta ja mikä merkitys rahaliiton muodostamisella voisi olla integraation jatkon kannalta.

Useasti kuullaan – etenkin meillä Suomessa – Euroopan integraatiokehitystä selitettävän kovin yksipuolisesti taloudellisten voimien tuotteena. Tällöin ajatellaan, että tuotannon, kaupan ja rahoituksen kansainvälistyminen olisi EU-integraation tärkein liikkeellepaneva voima ja että poliittiset ja institutionaaliset muutokset olisivat ikään kuin alisteisia näille talouden ”perustekijöille”. Tällainen käsitys kuitenkin selvästi aliarvioi EU:n kehityksen aatteellista ja poliittista puolta. Sinänsä on varmasti totta, että poliittinen ja talouspoliittinen integraatio auttaa Eurooppaa menestymään paremmin nykyaikaisessa maailmantaloudessa. Historian jo pintapuolinenkin tarkastelu osoittaa kuitenkin, ettei talouselämän kansainvälistyminen mitenkään automaattisesti ja kaikkialla johda poliittiseen, ei edes talouspoliittiseen yhdentymiseen. Kyllä Euroopan integraatio on pitkälti ilmaus poliittisesta tahdosta päästä entistä vahvempaan, yhtenäisempään ja rauhanomaisempaan Eurooppaan.

Kuten muutkin EU-integraation ulottuvuudet, myös rahaliitto on pitkälti poliittisen tahdon tuote. Rahaliiton muodostaminen todistaa ainakin sen, että jäsenmaiden integraatiotahto ja niiden eurooppalaisia integraatiokumppaneitaan kohtaan tuntema luottamus ovat sittenkin olleet viime vuosina varsin vahvoja. Rahaliiton perustamisen johdosta siihen liittyneet maat ovat nyt entistäkin riippuvaisempia toisistaan siten, että talouspolitiikan ongelmat missä tahansa yksittäisessä jäsenmaassa vaikuttaisivat yhtenäisten rahamarkkinoiden kautta euron arvoon, korkoihin ja taloustilanteeseen

koko rahaliiton alueella. Tämän riippuvuuden vuoksi rahaliitto edellyttää jäsenmaissa vahvaa luottamusta siihen, että kaikkien muiden jäsenten taloudenpito on kestävästi terveellä perustalla. Vastaavasti se on edellyttänyt valmiutta sitoutua oman talouspolitiikan osalta yhteisiin normeihin, joilla tämä luottamus on varmistettu. Siis: yhteiset edut, yhteiset velvoitteet.

Tästä lisääntyneestä valtioiden välisestä riippuvuudesta huolimatta rahaliitto ei tietenkään ole ensisijaisesti mikään uusien riskien lähde, vaan päinvastoin se on jo nyt osoittautunut merkittäväksi taloudellisen kehityksen vakauttajaksi euroalueella. Hyötyjinä ovat olleet varsinkin ne maat, joiden rahapolitiikka ennen rahaliittoa kärsi heikosta uskottavuudesta. Suomessakaan ei ole vuosikymmeniin saatu nauttia niin tasapainoisista rahamarkkinoista kuin viime vuosina. Jos talouskehityksessä on ollut ongelmia, olisi vaikeata väittää niiden johtuneen rahataloudellisista olosuhteista. Maastrichtin sopimuksen pohjalle luotu rahapoliittinen järjestelmä, johon kuuluu keskuspankin itsenäisyys, hintavakauden määrittely rahapolitiikan tavoitteeksi, ja jäsenmaiden budjettipolitiikan kestävyuden varmistavat säännöt, on näin osoittanut toimivuutensa. Laajemmin ajatellen rahaliiton toiminta on osoittanut, että Euroopan unioni kykenee luomaan vahvoja instituutioita, jotka pystyvät harjoittamaan uskottavaa ja pitkäjänteistä politiikkaa.

Rahaliitto ei kuitenkaan ole tehnyt EMU-maista saati koko EU:sta varsinaista liittovaltiota. Kun rahaliittoa perustettiin, jotkut sen vastustajat kyllä katsoivat, että yhteisen rahan käyttöönotto merkitsisi siihen liittyvän maan kannalta luopumista yhdestä olennaisesta suvereenisen valtion tunnusmerkistä ja näin vaarantaisi maan itsenäisyyden ja poliittisen vapauden. Tämä käsitys tuskin kestää lähempää tarkastelua. Rahan ja valtiollisen itsenäisyyden välistä yhteyttä pohtiessa on syytä nimittäin huomata, että ajatus itsenäisestä, kansallisesta rahapolitiikasta on

todellisuudessa nuorempi kuin ajatus kansallisvaltiosta ja sen poliittisesta suvereenisuudesta.

Tähän asiaan kannattaa ehkä hetkeksi pysähtyä. 1800-luvun jälkipuoliskolla, kun ajatus kansallisvaltioista ja niiden muodostamasta maailmanyhteisöstä kypsyi, eri maiden rahajärjestelmät perustuivat yleisesti kultakantaan, eikä kultakantainen rahajärjestelmä käytännössä mahdollistanut kansallisesti eriytynyttä rahapolitiikkaa. Kultakantamaissa käytettyjen rahayksikköjen nimet tosin poikkesivat toisistaan, mutta ne olivat kuitenkin vain yhden arvonmitan, kullan, ilmenemismuotoja. Esimerkiksi latinalaisen rahaliiton maissa, joita olivat Ranskan lisäksi mm. Belgia, Sveitsi, Italia ja Espanja, kaikkien maiden rahayksiköt – frangit, liirat ja pesetat – oli määritelty arvoltaan täsmälleen Ranskan frangia vastaaviksi, muttei tätä silti pidetty minään uhkana kyseisten maiden valtiolliselle vapaudelle. Kun Suomen markka siirtyi kultakantaan vuonna 1878, myös Suomen markan arvo määriteltiin täsmälleen Ranskan frangin suuruiseksi. Tällaisena, pitkälle integroituneena eurooppalaiset rahaolot säilyivät 1870-luvulta alkaen noin 40 vuoden ajan ja olisivat varmaan säilyneet pitempäänkin, ellei ensimmäinen maailmansota olisi romahduttanut kultakantaa rahajärjestelmänä. Kuitenkin juuri samat vuosikymmenet olivat eurooppalaisen kansallisaatteen kulta-aikaa.

Mikä sitten on talous- ja rahaliitto EMU? Se, että talous- ja rahaliitto ei nykyisellään merkitse perinteistä liittovaltiota – joka muuten käsitteenä ei ole ollenkaan yksiselitteinen: esimerkiksi saksalaisille se merkitsee pitkälle menevää päätöksenteon hajautusta, briteille taas keskittymistä – näkyy ennen muuta siinä, että sen jäsenmaiden talouspoliittinen yhteistyö on sääntöperusteista eli perustuu hallitusten kesken yhteisesti sovittuihin normeihin ja niiden pohjalta tapahtuvaan koordinointiin. Yhtenäisvaltioille ja Yhdysvaltojen tapaisille liittovaltioillekin on ominaista, että suuri osa toimeenpanovaltaa on keskitetty liittohallituksen tai vastaavan käsiin. Erään

määritelmän mukaan EU:n poliittista järjestelmää voisi kuvata ”sellaisten monimutkaisten verkostojen kokonaisuutena, jotka jossakin tapauksissa liittyvät läheisesti toisiinsa, toisinaan taas ovat osittain toisistaan irrallaan”. Puuttumatta tähän laajaan kysymykseen enempää voi EU:n historian opettamana todeta, että EU etsii oman tulevan muotonsa omista lähtökohdistaan eikä kopioi mitään olemassa olevaa mallia. Lähitulevaisuudessakin – nyt ainakin siltä näyttää – EU keskittyy enemmän päätöksentekojärjestelmänsä kehittämiseen itälaajentamista silmällä pitäen kuin keskitetyn administraation pystyttämiseen.

Entä mikä on rahaliiton merkitys integraatiokehityksen jatkon kannalta? Yksi yhteisen rahan vaikutuksista on psykologinen. Kuten jo äsken mainitsin, euro on tuonut EU-integraation ennen kokemattomalla tavalla osaksi ihmisten arkea. Ehkä se siten osaltaan on rakentamassa meille 300 miljoonalle eurorahan käyttäjälle vahvempaa tietoisuutta siitä, että olemme osa eurooppalaista yhteisöä, jonka jäsenten menestys ja kohtalot ovat sidoksissa toisiinsa. Symbolina se on tässä mielessä varmaankin hyvin tehokas. Samalla on selvää, että tämänkin tehtävänsä euro voi täyttää kunnolla vain sillä edellytyksellä, että rahapolitiikkaa hoidetaan hyvin ja yhteisen rahan arvo pysyy vakaana ja uskottavana. Epäonnistuminen rahapolitiikassa antaisi koko eurooppalaiselle integraatiolle varmasti huonon kaiun.

Toinen merkitys on taloudellinen: yhteinen raha lisää markkinoiden yhdentymistä euroalueella. Erityisen voimakkaasti tämä vaikutus tuntuu tietysti finanssi-markkinoilla, jotka jo nyt ovat monilta osiltaan – esim. ns. lyhyen rahan markkinoiden osalta – sulautuneet yhdeksi, koko mantereen laajuiseksi kokonaisuudeksi. Sisämarkkinoiden täysimääräinen hyödyntäminen edellyttää pankki- ja arvopaperimarkkinoiden yhdentymisen tiivistymistä. Yhdentymisen tulee jatkumaan, ja se on yksi keskeisiä muutosvoimia, jotka vauhdittavat myös taloudellista toimeliaisuutta ja talouspoliittista integraatiota. Tästä esimerkkeinä voi mainita

kauppa- ja yhtiöoikeuden säädösten harmonisointitarpeen ja myös lisääntyvän tarpeen kehittää kansallisten rahoitusvalvojen yhteistyötä ja ennen pitkää perustaa unionin taseisia, toimivaltaisia rahoitusvalvontaelimiä.

Kansalaistietoisuuden ja talouden yhdentymisen lisäksi yhteisellä rahalla on merkitystä myös EU:n laajentumisen kannalta. EMU:n luoma rahapoliittinen uskottavuus ja vakaus ovat nimittäin yksi niistä syistä, joiden vuoksi Keski- ja Itä-Euroopan maat ovat poikkeuksetta erittäin kiinnostuneita liittymään EU:hun ja sen kautta aikanaan myös rahaliittoon. Monilla näistä maista on samantapaisia huonoja kokemuksia kuin Suomella tai vaikkapa Italiassa ja Espanjalla siitä, kuinka vaikeata on rakentaa uskottavia rahapolitiikan rakenteita yksin, ilman Maastrichtin järjestelmän kaltaista institutionaalista perustaa. Ne kaipaavat myös pääsyä euroalueen laajoille, yhdentyvälle pääomamarkkinoille rahoittaakseen oman taloutensa kasvua ja uudistumista.

EMU ja sen jäsenyyskriteerit vaikuttavat hakijamaiden rahapolitiikkaan edullisesti jo nyt. Rahaliiton jäsenyys edellyttää, että hakijamaiden talous saavuttaa kriteerien mukaisen kestävän tasapainon jo ennen liittymistä rahaliittoon. Kriteerit koskevat mm. inflaatiota, korkoja ja julkisen talouden tasapainoa. Nämä kriteerit antavat hakijamaiden talouspolitiikalle selkeät ulkoiset kiintopisteet, joita uskottava talouspolitiikka tarvitsee.

Rahaliitto on siis poliittisen tahdon tulos ja osoitus ja myös osaltaan myötävaikuttamassa integraatiokehityksen jatkumiseen. On kuitenkin huomattava, että rahaliitto on vain osa Euroopan yleistä integraatiokehitystä, eikä se riitä ainoaksi käyttövoimaksi. Tällä huomautuksellani haluan korostaa sitä, että yhteiselle rahalle ei saisi asettaa liikaa poliittista välinearvoa. Rahaliiton suuren symboliarvon vuoksi on luonnollista, että on olemassa kiusaus ottaa rahaliittoon uusia jäseniä jo ennen kuin

niiden taloudet ovat kypsyneet ja sopeutuneet EMU-jäsenyyden asettamiin vaatimuksiin. Tämä koskee ennen muuta budjettipolitiikan kestävyyttä ja pankkijärjestelmän vakautta. EU:n tulevan taloudellisen kehityksen ja poliittisen yhtenäisyyden kannalta on olennaista, että yhteisen rahan vakautta ei saa vaarantaa ottamalla sellaista riskiä, että rahaliiton konvergenssikriteereistä tingittäisiin poliittisin perustein. Tällainen ei ainoastaan vaarantaisi euroalueen rahataloudellista vakautta, vaan myös hidastaisi uusien jäsenmaiden talouspolitiikan vakiintumista eurooppalaisen vakauspölytiikan mukaiseksi. Tässäkin mielessä rahaliiton jäsenyys on pikemminkin sinetti, joka osoittaa ja vakiinnuttaa jo saavutetun integraation tason, kuin keino puuttuvan integraation toteuttamiseksi.

Eurooppalaisuus ja kansallinen identiteetti, eurooppalainen kansalaisyhteiskunta

Euroopan integraatio poliittisena ohjelmana vaatii menestyäkseen, että täytyy kehittyä eurooppalainen kansalaisyhteiskunta, jossa syntyy ja vaikuttaa eurooppalainen poliittinen tietoisuus ja kansalaismielipide. Ilman tällaisen eurooppalaisen kansalaisyhteiskunnan kehittymistä eurooppalaiset poliittiset instituutiot eivät voi kunnolla toimia ja saavuttaa niille kuuluvaa legitiimisyttä. Eurooppalainen kansalaisyhteiskunta ei puolestaan voi syntyä, ellei unionin kansalaisten keskuudessa kehity eurooppalaista identiteettiä.

Eurooppalainen identiteetti ei luonnollisestikaan voi syntyä siten, että eurooppalaiset luopuisivat kansallisesta identiteetistään ja ryhtyisivät sen sijaan eurooppalaisiksi. Eurooppa ei ole uusi kansallisvaltio. Eurooppalainen identiteetti syntyy sitä kautta, että oivalletaan, että eurooppalaiset pystyvät toteuttamaan kansallista ominaislaatuaan paremmin yhdessä kuin eristäytyen.

Euroopan ja eurooppalaisuuden lähihistoria on tunnetusti synkkä. Sen kauhut ovat osaksi johtuneet sairaasta nationalismista, jonka käyttövoimana on ollut ihmisten jakaminen ”meihin” ja ”toisiin” kansallisuuden tai etnisen taustan perusteella, ja osaksi poliittisista ääriliikkeistä, jotka ovat kuvitelleet voivansa ratkoa yhteiskunnallisia ongelmia kieltämällä oikeusvaltion, avoimen yhteiskunnan ja demokratian keskeiset periaatteet.

Euroopan integraation aatteellinen tausta on juuri tässä historiallisessa kokemuksessa ja sen opetuksissa. Tältä pohjalta EU:n kehityksen käyttövoimana on pyrkimys kestävään rauhaan, poliittiseen vapauteen ja taloudelliseen vaurauteen. Euroopan unioni onkin ennen muuta arvoyhteisö, ja sekä Euroopan poliittinen voima että taloudellinen menestys lepäävät viime kädessä tämän arvoperustan varassa. EU:n arvot ovat länsimaisen, avoimen ja demokraattisen yhteiskunnan arvot, joissa ihmisoikeudet ja markkinatalous ovat keskeisessä asemassa. Eurooppalaisissa maissa on myös aina annettu erityistä arvoa yhteiskunnan koheesiolle ja solidaarisuudelle.

EU:n perustana olevat arvot on ehkä parhaiten tiivistetty kriteereissä, jotka määriteltiin Kööpenhaminan huippukokouksessa kesäkuussa 1993, kun pohdittiin, millä edellytyksillä Itä- ja Keski-Euroopan entiset sosialistiset maat voisivat liittyä unionin jäseniksi. Näiden kriteerien mukaan EU:n jäsenyyteen vaaditaan ensinnäkin vakaat hallinnolliset instituutiot, jotka takaavat demokratian ja oikeusvaltion periaatteiden noudattamisen sekä ihmisoikeuksien kunnioittamisen ja vähemmistöjen suojelun. Jäsenyyteen vaaditaan myös toimiva markkinatalous sekä kyky kestää unionissa esiintyviä kilpailupaineita ja markkinavoimia. Kolmanneksi unioniin pyrkiviltä uusilta jäseniltä vaaditaan kyky omaksua jäsenyyteen liittyvät velvollisuudet, talous- ja rahaliiton tavoitteet tähän mukaan lukien.

Eurooppalaisen identiteetin ajatus on viime aikoina haastettu tavallaan kahdelta puolen. Yhtäältä sekä kansalaisyhteiskunnassa että suurpolitiikassa on korostunut globaali näkökulma ja sen mukaiset globaalit vastuut esimerkiksi ympäristökysymyksistä, kehitysmaiden taloudesta ja maailmanlaajuisista turvallisuusongelmista. Tämä kehitys vaatii määrittelemään eurooppalaisen identiteetin osana maailmanlaajuista poliittista kenttää. Keskeinen kysymys on tällöin, miten eurooppalaisuutta toteutetaan maailmannäyttämöllä.

Toisaalta Euroopan sisällä on noussut yhä vahvempia nationalistisia tai ainakin kansainvälistymisen vastaisia poliittisia virtauksia, jotka suhtautuvat negatiivisesti EU-integraatioon yleensä ja ainakin unionin itälaajenemiseen tai EU:n globaalin roolin kehittämiseen.

Olennaista on, että eurooppalainen identiteetti ei voi määräytyä negatioiden kautta, eli niin, että sanottaisiin, mikä on ei-eurooppalaista ja sellaisena torjuttavaa. Eurooppalaisuuden käyttövoimana ei ole ”ei-eurooppalaisen” torjuminen. Se ei myöskään määrity sitä kautta, että eurooppalaisia vaadittaisiin hylkäämään perinteiset kansalliset olemuksensa ja identiteettinsä. Eurooppalainen identiteetti on määriteltävissä vain positiivisesti – niiden universaalien arvojen ja periaatteiden kautta, joille eurooppalainen integraatio perustuu.

Vastaavalla tavalla voidaan todeta, että kansallinen identiteetti ja eurooppalainen identiteetti eivät kilpaile keskenään. Tämä johtuu siitä, että eurooppalainen poliittinen ja yhteiskunnallinen ”näyttämö” ja eurooppalaiset instituutiot juuri luovat parhaat edellytykset kunkin maan kansallisen kulttuurin ja kansallisten ominaispiirteiden toteuttamiseen. Kukoistavat yhteiskunnat ja kulttuurit eivät ole milloinkaan olleet niitä, jotka pyrkivät eristäytymään, vaan päinvastoin: juuri ne yhteiskunnat, jotka ovat

parhaiten kyenneet luovaan vuorovaikutukseen kansainvälisessä yhteisössä ja taloudessa, ovat myös olleet sisällöltään rikkaimpia.

Suomalaisen kulttuurin ja kansallisen heräämisen alkuaikoina tämä nähtiin tavattoman selvästi, se kuuluu esimerkiksi Snellmanin kansallisuuskäsityksen perusteisiin. Ja kaunopuheisimmin asiasta on kirjoittanut Aleksis Kivi, jonka *Seitsemän veljestä* on itse asiassa kertomus juuri siitä, kuinka todellinen vapaus lopultakin syntyy – ei erillisyydestä vaan päinvastoin yhteisöllisyydestä ja kansalaisuudesta, vastuullisesta osallisuudesta maailmaan monista lähtökohdista käsin. Kun suomalaisen kansallisaatteen juuret ovat näissä aatteissa, antaa se varmasti juuri meille erinomaiset lähtökohdat ymmärtää kansallisen identiteetin ja eurooppalaisuuden suhde positiivisella tavalla.

Lopuksi

Arvoisat kuulijat, huolimatta eurooppalaisesta kulttuurien kirjosta on olemassa perimmäinen, hieman myyttinen eurooppalaisen yhtenäisyyden käsite, jonka myös me suomalaiset jaamme. Se on mielestäni helposti tunnistettavissa: itse tunnistin samankaltaisuudet kulttuurissa, instituutioissa ja tavoissa hämärästi jo nuorena tyttönä kun olin ensin koululaisvaihdossa Schwarzwaldissa ja vähän vanhempana ”aupairina” Pariisissa. Kokemani yhteisyys vain vahvistui niinä viitenä ja puolena vuotena, jotka asuin Saksassa. Keski-eurooppalaisessa ajattelussa integraatio on perinteisesti merkinnyt ennen kaikkea rauhaa ja turvaa. Integraatio on poliittinen hanke – viisaiden unelma ja väkevien kunnianhimo. Yhteinen pyrkimys tehokkuuteen ja tuloksellisuuteen, kollektiivinen kunnianhimo, on saanut eurooppalaiset kansakunnat hyväksymään määräyksiä, sääntöjä, rajoituksia ja pakotteita. Yhteisöhanke on tuonut ikivanhaan Eurooppa-käsitteeseen uutena aineksena toimintaan tähtäävän rakenteen. Tämä ei ehkä ole (ollut) yhtä selvää meille

suomalaisille – eikä monille muillekaan myöhemmin EU:iin mukaan tulleille – jotka olimme sodan jälkeen suunnanneet kiinnostuksemme muualle ja jotka näkivät hankkeen (ja joille hanke markkinoitiin) ennen kaikkea taloudellisena – yhteismarkkinoina. Tämä ehkä osaltaan selittää sen, että niin usein Suomessa otamme etäisyyttä muuhun Eurooppaan: me jopa puhumme ”Suomesta ja Euroopasta”, kun meidän pitäisi puhua ”Suomesta ja muusta Euroopasta”. Tokihan myös me suomalaiset jaamme eurooppalaiset arvot ja myös integraation laajassa eurooppalaisessa mielessä.

Ja vaikka integraatio on välillä vaivalloista, se etenee – *L'Europe difficile* on osuva nimi integraation historiasta kertovalle teokselle, jota parhaillaan luen. Työskentely ensin Euroopan rahapoliittisessa instituutissa (EMI) rahaliiton perustamiseksi tarvittavaa maiden lähentymistä arvioiden ja sittemmin rahaliiton perustamisen jälkeen Euroopan keskuspankkia (EKP) pystyttämässä osoittivat minulle henkilökohtaisestikin käytännön toiminnassa integraatiota ajavan vahvan tahdon ja väkevän intohimon – halun löytää toimivia ratkaisuja ja kompromisseja. Tuolloin minulle viimeistään valkeni, miten historiallisesti ainutlaatuisessa hankkeessa voimme olla mukana. Hankkeessa, jossa maat vapaaehtoisesti ja rauhanomaisesti luovuttavat suvereenisuuttaan yhteisen hyvän vuoksi.

Euroopan integraatio poliittisena ohjelmana vaatii menestyäkseen eurooppalaisen kansalaisyhteiskunnan kehittymistä. Ei euro sinänsä, vaan EU:n kansalaisten – siis myös meidän suomalaisten – määrätietoinen toiminta paremman maanosamme puolesta kantaa eurooppalaisuutta! Sisämarkkinat ja yhteinen raha ovat itse asiassa vain keinoja. Olennaista on (Jacques Delorsin sanoin) eurooppalaisten ”tahto elää yhdessä ja rakentaa yhteistä Eurooppaa, jonka rikkaus piilee sen monimuotoisuudessa, vahvuus sen solidaarisuudessa ja vaikutusvalta sen voimakkuudessa ja jalomielisyydessä.”

BEATE SYDHOFF
Generalsekreterare
Kungliga Akademien
för de fria konsterna

DEN NORDLIGA DIMENSIONEN I EUROPAS KULTUR

Den nordliga dimensionen i den europeiska kulturen är trots sin otydlighet som begrepp en intressant angreppspunkt när det gäller att försöka förstå vad som utmärker bland annat de nordiska ländernas kultur i skiftet mellan två årtusenden. Vilka sidor i den samtida europeiska kulturen är särskilt intressanta och typiska när det gäller norra Europa, och kan man överhuvudtaget märka ut en särskild ”dimension” i ett sådant sammanhang?

Man kan beskriva kulturbegreppet på tre sätt:

1. Kultur definierad som kulturarv

2. Kultur definierad i en antropologisk kontext
3. Kultur som en beskrivning av möten mellan människor och idéer

I alla dessa tre sammanhang kan man urskilja en specifik nordlig syn på kulturen, kopplad till historiskt, socialt och kreativt bruk under lång tid.

Kulturarvsfrågorna har alltid ansetts som mycket viktiga, vilket kan vara naturligt i de traditionellt inriktade bondesamhällen som varit dominerande under lång tid i norra Europa. Då en urban kultur i europeisk bemärkelse inte slagit igenom förrän vid mitten av 1900-talet, så har kulturarvet i första hand definierats i form av traditioner, objekt och bebyggelse som relaterar till bondesamhället.

Idag har kulturarvet fått förnyad betydelse både i stadsmiljöer och på landsbygden. Landsbygden används allt mindre som odlingsmiljö och allt mer som fritidsmiljö för en stor del av städernas befolkning. I det sammanhanget tas även gamla hus och landskapsmiljöer om hand och rustas till ett bevarande som sommarhus och för fritidsboende. För närvarande pågår en hel del forskning som försöker få en bild av denna nya situation när det gäller landsbygdens kulturarv.

I städernas miljöer har också kulturbevarandet en hög prioritet, även om stadsomvandlingar och trafikutveckling ställer de antikvariska principerna på hårda prov. Den stora aktualitet som urbanforskningen för närvarande har i Norden, kommer att skapa allt starkare tryck på kunskapen om kulturarvets nyttjande och bevarande såväl strukturellt som i sina historiska detaljer.

Även kulturfrågorna som de behandlas kopplade till livsstilar och sociala kulturmönster är ytterst brännande i de nordeuropeiska länderna, delvis beroende på den stora invandringen från utomeuropeiska områden under de senaste tjugo åren.

Här är trycket starkast i städerna, som blivit alltmer attraktiva också när det gäller de kulturformer som hänger samman med specifika åldersgrupper och deras konstpreferenser.

Här finns naturligtvis stora likheter med förhållandet även i europeiska städer i övrigt; den urbana kulturen innehåller komponenter som kan vara likartade i en stor del av den urbaniserade världen. Vad som skiljer ut de nordiska städerna kan vara bland annat de strävanden som görs för att integrera kulturformerna samt för att hitta specifika platser för utövandet. Efter mönster från England och USA pågår numera en intressant återanvändning av de bälten med gammal industriarkitektur som omger städerna. Där inrättas utställningslokaler och rum för olika former av kulturutövning på ett sätt som kan sägas innebära också en förnyelse av hela begreppet ”rum för kultur”.

Den tredje definitionen av kultur, i betydelsen möten mellan människor och idéer, är den som vi oftast tänker på när det gäller kultur. Här finner man det ”vanliga” konstnärliga utövandet som det uppenbarar sig på teatrar, konserter, utställningar och i många andra ännu friare former. Man skulle kunna tala om dessa möten som ”diskussioner” som aldrig blir färdiga, som samtal utan slut och som ständiga omprövningar om vad som är viktigt i livet. I dessa former berör de alla, och det finns inga helt vedertagna idéer om exakt hur dessa möten bör vara för att kallas ”kulturella”.

Var finns den nordliga dimensionen i detta? Jag skulle vilja våga tesen att de former av skapande kultur man idag kan finna i Europas nordliga städer ofta har en grad av öppen relation till rummen de skapas i, en experimenterande form ofta relaterad till kollektiva uttryck samt en vilja att lämna de vedertagna formerna för de konstformer man vill framträda genom. Med andra ord, den nya dansen, musiken och de nya

konstnärliga installationerna är beredda att använda de offentliga rummen och platserna i städerna på ett annorlunda sätt än man varit van vid i Europa i övrigt.

Detta blev särskilt tydligt under de år som Köpenhamn, Stockholm och Helsingfors var kulturhuvudstäder i Europa 1996, 1998 och 2000. Bläddrar man idag i programmen för dessa kulturår så får man en god bild av vad den nordliga dimensionen i Europas kultur egentligen handlar om. En fantastisk känsla för att kulturen är det pågående äventyret i våra liv.

GOTTFRIED WAGNER
Secretary General
European Cultural Foundation

**ENLARGEMENT OF MINDS - THE CULTURAL DIMENSION OF THE
ENLARGEMENT PROCESS OF THE EUROPEAN UNION**

It is certainly an honour to be invited to speak to you. It is my first visit to a National Committee since I was appointed Secretary General of this unique European foundation.

I did not hesitate to accept your invitation, thanks of course to Professor Laura Kolbe's charm and her European enthusiasm, but also because of the opportunity it gives me to learn and discuss what you in Finland consider is at stake for culture in Europe.

As yet I cannot contribute much to the Nordic Dimension. This is precisely the sort of thing I hope to learn more about from you.

There are two things I would like to offer you in this short contribution:

1. A highlight of the cultural challenges facing Europe, and more specifically the EU; and what the ECF is planning and seeking support for today in Finland.
2. An illustration, using the example of "Enlargement of Minds", of how European political challenges test our capacity to give adequate cultural responses.

Let me start with a personal remark. My nationality is Austrian and I share with many of my compatriots a strong Central and East European family background. One line (the Czech) stems from a small Moravian village called Policka, where my grand-grand-parents, called Martinu, were living when the famous Czech composer Bohuslav Martinu was born in the very same village. He had to emigrate to avoid both the Nazis and the Communists. Another line, the German Wagners, stem from Northern Bohemia, the so-called Sudetenland, and among the older members of the family there is still a deep well of feeling and much talk concerning such things as the Benes decrees. Another part of my family's ancestors were Jews from Bessarabia and Hungary, and you can imagine what that meant in the 20th century. I grew up in Tyrol, where in the times of my childhood the Italian neighbours were "the enemies", the Spaghetti-eaters who had taken away South Tyrol. At least this relationship has changed dramatically for the better and may count as a European success story. When I was studying in Vienna in the 70's, close to the Iron Curtain and at the margins of free Europe, Austria went through a far-reaching reform process. This was under Chancellor Kreisky, who had survived the war as an exile in Sweden.

My professional life was very much influenced by these personal European experiences, which gave rise to an enthusiasm for a greater European solidarity and

understanding, especially for Central and Eastern Europe. And then, shortly after the annus mirabilis of 1989, we all had to look on more or less helplessly at the wars in former Yugoslavia.

Before I left for Amsterdam, Austria had just passed the examination of the Wise Men's Committee under your elder statesman Mr. Ahtisaari. Populist Austrian politicians had exploited fears and stirred up emotions. Xenophobia and nationalism, new racism and even anti-Semitism, brashly entered the political arena. I had always considered Amsterdam a model of cultural openness in a tolerant country with a tradition of being a "free haven". I can assure you that it still is. However, in my first few months there I have experienced – to my great surprise – such phenomena as populism capitalising on fears and stereotypes; other cultures being labelled as "backward"; and veto-threats towards European enlargement being put on the table. And finally, the country was, as you know, deeply shocked by political violence.

Europe today forces certain pressing questions on us. What answers do we have to such challenges as migration, for instance? What responsibilities do we assume as cultural operators at European level? Are there ways of contributing to a prosperous European integration by means of cultural cooperation?

I'm coming now to my first point, namely "Cultural challenges for Europe".

By a coincidence of factors and processes, the years 2002–2004 are crucial for the shaping of a European cultural agenda. At present, the Convention process is preparing for an overhaul of the Union's institutions and their prerogatives. The cultural prerogatives – in support of and in addition to the competences of the Member States – need to be reformulated not only in light of past accomplishments and failures, but also in relation to the new challenges. Many see culture as a crucial

dimension of a European sense of belonging, as a source of shared values and the concept of European citizenship. Additional economic benefits are also to be derived from culture. And yet it is conceivable that culture will disappear from the European agenda as a result of complex negotiations concerning legitimacy, efficiency and competences.

The forthcoming enlargement of the EU will have significant cultural consequences that have barely been anticipated so far. An enlarged European Union would contain more cultural diversity, divergent cultural systems and infrastructure, but also bring together more talent and more urgent cultural needs and expectations of both the cultural operators and the audiences. The soon-to-be-enlarged European Union will mean the creation of new borders. Cultural barriers and zones of exclusion and neglect demand specific attention.

Globalisation and the liberalisation of trade question the whole concept of the "identity" of nation states and the role the European Union will play in the world. Europe's challenge is to help shape economic globalisation and the emerging "network society". In this information age, power and benefits are unevenly shared throughout the world. "Culture" is seen as an individual or community right, a societal value, a tool of exchange and cooperation, but also as an instrument that could be used – or, rather, misused – for national engineering and new exclusion. At present, many regard the cultural industry as a threat to local cultural practices and diversity in creativity. It will be crucial for Europe to define itself culturally whilst taking its neighbours into consideration.

Since September 11, individual and collective feelings of security have been affected all over the world. In practically every European election, these feelings and concerns are translated into a major political issue and reproduced as cultural insecurity.

"*Culturism* is in," states Richard Medley in the 6 May issue of Newsweek. After 11 September, Huntington's "clash of civilizations" is being quoted even more frequently (often contrary to the author's intended meaning), mostly in the context of, in Medley's words, "juxtaposing European culture with Islamic culture... European voters understand that the integration process now underway will weaken individual national cultures across the continent. That's threatening and makes the idea of 'a European culture' more important than at any time in recent history..."

Cultural needs and a range of political and economic factors require European responses. The EU, for example, must articulate its own cultural action with appropriate programmes and means, and implement them in partnership with governments, networks, foundations and operators.

In general there is little in-depth understanding of the role of culture and the arts in the European integration process, nor consensus about the responsibilities of the various actors. The debates have been full of token words, redundancy and solemn declarations. "Subsidiarity" has become a term which often blocks constructive further analysis. The ground gets most slippery as soon as questions of "identity" appear, and culture is often misunderstood as a tool for engineering a "European Identity", analogous to the process of nation building in past centuries.

We at the European Cultural Foundation believe that a substantial discussion free from taboos is vitally needed. For this reason we started a comprehensive process of reflection and set up a prominent reflection group, which will assist us in re-thinking culture and in our advocacy efforts.

Practically speaking, all efforts to put culture higher on the European agenda have to take the institutional frameworks for action into account. The Council of Europe has

gathered tremendous expertise, but has few means. Cultural networks are constantly struggling for survival. Many cultural foundations have only recently started to act on a Europe-wide basis. Then there is the EU itself...

Allow me to say some words and provide some background information regarding the EU institutions. These are the realities which cultural advocacy has to face.

Since its inception, the European Community has defined its mission primarily in economic terms. It strove to promote post-war reconciliation by forging closer economic ties. Europe was not really perceived as a cultural project, and the cultural dimension of the European integration has remained only modestly integrated into the Community's actions and programmes.

The rather broad radius of EU cultural action defined in Article 151 of the current Treaty (Amsterdam 1997) is balanced by an invocation of the subsidiarity principle. This principle in the Treaty demands respect for the primary cultural competences of the member states and regions, with a declared abdication of any ambition to harmonize their cultural policies. Moreover, the decisions and recommendations of the Council of Ministers require unanimity. The authority of the Commission to consider the cultural consequences of its regulation has yet to be implemented.

On this basis, the Commission ran several culture-specific programs in the 1990's. At present, Culture 2000 is backed by a meagre budget of € 167M in total, which is comparable to the subsidy for a more ambitious opera house in Europe. The programme continues to be criticised from many sides: as administratively cumbersome; overly ambitious in terms of goals (compared to the actual means at its disposal); restrictive in prescribed categories. Its procedures are perceived as being demanding, payments are often delayed, and applicants from the candidate countries

find it especially difficult. Even so, it is very probable that Culture 2000 will be extended as it is for another two years (2005 and 2006), possibly with some additional pilot initiatives, but with the same budget.

The European Parliament has been supportive of some European cultural institutions and networks through its "A" line budgetary allocations. It has expressed a wish to see the cultural programme enhanced and enlarged. In the Ruffolo Report, the Parliament endorsed the establishment of an Observatory of European Cultural Cooperation. If designed properly – using the experience of existing networks and institutions of demonstrated communication outreach and managerial ability – such a tool could help increase the volume, intensity and efficiency of international cultural cooperation.

European achievement in the field of education and training demonstrate how a shared interest in quality and competitive advantages leads to cooperation, comparison and benchmarking, and also to an impressive volume of educational exchanges and mobility. The sovereignty of the Member States remained the firm basis and principle. The successes in education might be an incentive for increased cultural collaboration at European level, complementary to the measures at national, regional and municipal level.

The EU and its institutions are in an accelerated process of re-engineering. The impetus of this process presents risks to culture, but also chances to reaffirm and articulate the cultural dimension of European integration.

Agenda Culture, our set of proposals for putting culture high on the European agenda precisely at this challenging moment in time, is as follows:

AGENDA CULTURE should be a frame for broad mobilization of all concerned to place culture at the very centre of any deliberation on the future of Europe.

AGENDA CULTURE should map Europe as an inclusive cultural space, beyond political or linguistic borders.

AGENDA CULTURE should envisage cultural practices that enhance the intercultural competence of the citizens of Europe, and develop a climate of trust, cultural security and confidence.

AGENDA CULTURE should intensify the flow of information on cultural practices and innovative cultural policies, and stimulate further documentation, research and reflection on border-crossing cultural collaboration, validating the unique contribution of cultural networks.

AGENDA CULTURE should advocate mobility programmes that will support the international training of artists and cultural operators and stimulate their collaboration in creating and presenting new work across the borders.

AGENDA CULTURE should encourage cross-border conjunctions of cultural programmes and educational infrastructure. Also it should explore the potential for the border-crossing trans-sectorial alliances of cultural organizations and initiatives with their counterparts in the social, health, science and environment spheres.

AGENDA CULTURE should advocate dialogue, solidarity and confidence-building cultural measures with the immediate neighbours of the (enlarged) European Union – in the Mediterranean, in Eastern and South-Eastern Europe, and the Caucasus,

encouraging intercultural engagement in information, training, creation and presentation.

All of which brings me to my closing remarks, regarding the Foundation's new flagship programme "Enlargement of Minds".

The Foundation is a European cultural institution with almost 50 years' experience at the interface between cultural operators and the field of advocacy for culture at European level. Our new work plan combines our promotional work (grants and programmes, in harmony with our stated priorities) and our reflection and advocacy role *vis-a-vis* the key political opinion-shapers and politicians. We have – based also on our own network of governors and National Committees – strengthened our working relations with members of the European Parliament, the Convention and the European Commission, as well as with the Council of Europe; and we have set up strategic partnerships with cultural networks (such as EFAH, the European Forum for the Arts and Heritage) and expert institutions (e.g. in the field of cultural research). "Enlargement of Minds" will build on the experience gained within the current programmes and operational priorities of the foundation.

EU enlargement is not only a political and economic endeavour. The effects on culture and "identity" are being debated with considerable controversy. A group led by Giuliano Amato concluded that "the legitimacy of the EU in the eyes of the citizens will rest more on effectiveness in carrying out its mission than on (cultural) identity". However, there are many who stress that the cultural dimension of this process touches the life of every European citizen: Even today, the notion of an integrated "Europe" is somewhat beyond the emotional horizons of many people. Their understanding of "Europe, as we need it" will be even harder to maintain when

enlargement of the EU complicates institutional debates and decision-making. Acceptance of the cost of solidarity will once again be at stake.

Enlargement of Minds will focus on four cultural strands:

1. Enlargement and the Member States of the EU: Are we prepared?
2. Enlargement and "new exclusions" (cultural cooperation with the non-accessing states).
3. Enlargement of Minds, and the Balkans in Europe.
4. Enlargement and the Margins: cultural cooperation with the neighbouring countries across the Mediterranean.

The coming two years will be of importance for the future of Europe. Given the challenges which I attempted to describe, the cultural dimension of the integration and enlargement process cannot be overestimated.

The European Cultural Foundation – together with those partners who wish to join in this reflection and advocacy process, as well as in operational flagship projects – is prepared to play its role. I sincerely hope that the Finnish National Committee will be among these partners, and that it will contribute the valuable experiences of the Nordic dimension.

PÄIVI SETÄLÄ

Professori

Helsingin yliopisto

EUROOPAN UNIONIN KRISTITTY SISÄMERI

Mare Nostrum onkin Itämeri

Ennen vanhaan Mare Nostrum, Meidän Meremme merkitsi Välimerta, joka on sekä yhdistänyt että erottanut erilaisia kulttuureja. Oma pohjoinen Itämeremme on nykyään kulttuurisesti yhtenäisempi kuin Välimeri, ja Itämeri on tulevaisuudessa Euroopan unionin ainoa sisämeri – kristitty sisämeri historiallisesti ymmärrettynä. Baltian maat puhuisivat toki mieluummin Länsimerestä. Olen tietoinen nyky-Itämeren piirin monikulttuurisuudesta. Eurooppalainen kulttuuri on ollut muita kulttuureja vastaanottavampi kulttuuri.

Itämeri on keskeinen tekijä miettiessämme pohjoisen Euroopan tulevaisuutta; pohjoista ulottuvuutta. Se on ollut väylämme keskiajan hansakauppiaista alkaen muualle Eurooppaan. Itämeren alueen kaupungit olivat osa saksalais-kansainvälistä kauppaa ja kaupunkikulttuuria jo silloin kun suuri osa Välimeren aluetta oli Euroopan ulkopuolella. Saksassa puhutaan ”uudesta hansasta”, jonka mukaan Itämerta on kehitettävä yhteistyönä ja nimenomaan tasavertaisuuden nimessä. Kaupan meri se on edelleen ja jäänmurtajat välttämättömiä. Myynti perifeerisestä pohjois-Euroopasta ei pidä paikkaansa. Itämeren alueella rakennettiin kirkkoja ja linnoja paljon ennen kuin Amerikka oli löydetty. – Antiikintutkijana minun on palautettava mieleen, että Itämeren piiristä on löydetty 179 roomalaista kultaraha.

Itämeren alue on ollut kiinteissä suhteissa muuhun maailmaan ainakin kansainvaellusten ajasta, 400–500-luvuilta lähtien. Siitä kertovat muun muassa ne monet sanat, jotka ensimmäisen tuhatluvun aikana lainautuivat gootista ja muinaissaksasta suomalaisiin ja balttilaisiin kieliin ja joiden joukossa ovat monien esineiden ja ruokien nimien ohella myös kaikki aseita, yhteiskunnallista järjestäytymistä (kuningas, ruhtinas, tuomari) ja arvostuksia (kaunis), jopa värejä (keltainen) ilmaisevat sanat ja termit. Tätä vaihetta seurasivat sitten uudempiin yhteiskunnallisiin toimiin, varsinkin kauppaan liittyvät alasaksalaiset sanat (kaupunki, kauppias, raati, katu).

Itämeri oli kristittyjen meri jo varhain

Uusi usko eli kristinusko ei levinnyt Pohjoismaihin etelästä, Saksasta, vaan pääosin Englannista nimenomaan Tanskan vilkkaiden yhteyksien kautta. Pohjoismaiden kääntymisen kristinuskoon tapahtui pääasiassa samaan aikaan kuin ristiretket Pyhälle Maalle. Pohjoismaisen kirkollisen organisoitumisen prosessin päälinjat saatettiin

päätökseen 1100-luvulla perustamalla arkkipiispanistuimia. Tämä merkitsi siirtymistä lähetykskaudesta vakiintuneeseen kristillisyyteen ja kiinteää kirkollista hierarkiaa.

Kristillisiä vaikutteita tuli Suomeen jo viikinkiajalla, ensimmäisen vuosituhannen lopulla. Tämän ajan haudoista on löydetty ristejä, krusifikseja ja Neitsyt Marian kuvia, miekkoja, joihin on raapustettu sellaisia taikasanoja kuin *Amen* ja *In nomine Domini*. Ensimmäisten vaikutteiden suunnasta kertoo se, että eräät keskeiset kristilliset käsitteet, kuten pappi, risti, Raamattu ja kummi ovat tulleet kieleemme idästä. Kuitenkin suurin osa keskiaikaista kirkollista sanastoa on tullut suomen kieleen ruotsin välityksellä.

Meillä Suomessa on 101 keskiaikaista kirkkoa. Varsinais-Suomi kristillistettiin Marian nimessä. Turun tuomiokirkko on Marialle omistettu ja Turun vaakunassa ovat muistona siitä Marian liljat.

Koska Euroopan unionin lippu on Neitsyt Marian lippu, meidän tulee muistaa, että olemme kuuluneet Rooman hiippakuntaan kauemmin kuin olemme olleet luterilaisia. Marian kultti yhdisti Suomen kirkkoa erityisesti Baltiaan, Gotlantiin ja Puolaan. Sekä dominikaaneille että fransiskaaneille Marian kultti oli keskeinen. Neitsyt Maria oli Saksalaisen ritarikunnan erityinen suojeluspyhimys. Itämeren piirissä Riian, Tallinnan, Lundin samoin kuin Visbyn tärkeimmät kirkot ovat Maria-kirkkoja. Itämeren etelärannan tärkeimmissä kaupungeissa kuten Lyypekissä, Rostockissa, Stralsundissa ja Greifswaldissa on Maria kirkkoja. Presidentti Lennart Meri kutsuu Viroa Maarian maaksi.

Pyhä Birgitta oli ruotsalainen aatelisrouva ja hänet julistettiin pyhäksi jo vuonna 1391. Hänestä tuli pohjoisen oma pyhimys ja Suomessakin on useita hänelle omistettuja kirkkoja. Kun hänestä pari vuotta sitten tuli Euroopan suojeluspyhimys,

paavi halusi ”äitikirkon nimissä” vedota pohjoisen ulottuvuuden asukkaisiin, ja nyt meillä on siis oman alueemme pyhimys Eurooppaa suojelemassa. Meidän tulee muistaa, että olemme liittyneet roomalais-katoliseen Eurooppaan. Meitä pohjoisia naisia ilahduttaa se, että Pyhä Birgitta kuvataan aina kirjan kanssa.

Vaikka 1400-luvun kuvaan kuuluvat ruotsalais-tanskalaiset unioniriidat, Itämeren merirosvous ja Puola-Liettuan ja Saksalaisen ritarikunnan kilpailu, tämä Euroopan kulttuurin suuri vuosisata oli myös Itämeren alueella taiteen ja tieteen nousukautta, jolloin rakennettiin merkittäviä rakennuksia ja jolloin elämäntavat hienostuivat niin hoveissa kuin porvariston ja maaseudun elämässä. Kaikkialla Itämeren alueella on 1400-luvun muistona kirkkorakennuksia, maaseurakunnissakin ne usein rakennettiin komeiksi.

Kaikissa alueen tärkeimmissä kaupungeissa oli tai niihin perustettiin luostareita. Yleisimpiä olivat kerjäläismunkkikuntien, dominikaanien ja fransiskaanien luostarit, ja niiden sosiaalinen ja opetustoiminta tuntui myös maaseudulla. Birgittalaissisaria on Itämeren piirissä nyt uudelleen.

Keskiajalla kirkon opetuksella ja liturgialla oli Suomen ensimmäisessä eurooppalaistumiskehityksessä keskeinen osa. Suomen papistosta oli 1400-luvulla merkittävä osa opiskellut Etelä- ja Keski-Euroopan yliopistoissa. Saarnojen, pyhimyskultin, pyhiinvaellusten ja niihin liittyvien kuvien, veistosten, kankaiden ja muiden taide-esineiden kautta tavallisetkin ihmiset pääsivät kosketuksiin yleiseurooppalaisten kulttuurivirtausten ja ajattelutapojen kanssa.

Evankelis-luterilainen kirkko loi 1500-luvulta lähtien osaan Itämeren valtioita laajan luku- ja kirjoitustaidon. Sana on ollut uskonnossamme tärkeä ja sen oli oltava jokaisen ulottuvilla Raamatun kautta. Varhainen valtion ja kirkon ”liitto” on saanut

aikaan, että nykyään meidän luterilaisten lähimmäisenrakkaus ilmenee korkeassa verotuksessa. Tämäkin on täällä pohjoisessa erilaista kuin eteläisessä Euroopassa.

Saksalainen kaupunkikulttuuri

Saksalaisen kaupallisen kulttuurin tärkeä tekijä oli Itämeren kaupunkien ja niiden pääosin saksalaisten kauppiaiden yhteistoiminta. Hansan takana olivat killat. Varakas Hansa-kauppias, jonka muisto jäi elämään suomalaisessa folkloressakin, edusti sotilaallisesta ja maaseutuun sitoutuneesta kuningasvallasta ja aatelista riippumatonta mentaliteettia, joka ei myöskään sitoutunut kirkollisen maailman käytöksen ja ajattelun malleihin.

Itämeren kauppiaiden maailma omaksui luku- ja kirjoitustaidon 1300-luvulla, hieman myöhemmin kuin Pohjois-Italiassa ja Flanderissa. Tanskalaisalueella kauppiaiden pääjärjestönä olivat Pyhän Knutin killat, joiden joulunpäätösjuhla eli pitkään kansanomaisena Nuutin päivän viettona Suomessa asti. Kaupunkikulttuuri toimi siten kirkollisen kulttuurin rinnalla yleiseurooppalaisten ja erityisesti saksalaisten tapojen, arvojen ja ajattelutavan välittäjänä.

Kirjapaino, reformaatio ja kieli

Reformaatiovaatimukset soveltuivat monin osin hyvin porvariston maailmankuvaan. Kauppiasmaailman intressien mukaista oli siirtyminen latinasta paikalliskieliin, jota luterilaisuus edusti. Lutherin oppi antoi aseet keskittyville valtioille, jotka saattoivat rahoittaa valtiollisen muutoksen ja sen edellyttämät sodat konfiskoimalla kirkon omaisuutta.

Itämeren alueella reformaatio oli siis osaltaan johtamassa esimodernien valtioiden syntyyn, varsinkin Ruotsissa ja Venäjällä. Itämeren saksalainen rannikko sekä Tanska, Ruotsi ja Liivinmaa siirtyivät 1500-luvun mittaan luterilaisuuteen, kun taas Puola ja Liettua jäivät katolisiksi. Kysymys Baltian omistuksesta ja jakamisesta kansainvälistyi nopeasti ja tuli sitomaan Itämeren alueen entistä selvemmin suurpolitiikkaan.

Jo 1400-luvulla perustettiin Itämeren rannalle tai sen tuntumaan neljä yliopistoa: Rostock, Greifswald, Upsala ja Kööpenhamina. Lisäksi Itämeren piiriin perustettiin 1600-luvulla useita yliopistoja. Oman yliopistomme kautta me liityimme oppineiden Eurooppaan. Maamme ensimmäinen kirjakieli oli ruotsin ohella latina. Yliopistot ovat edustaneet kaikkialla pysyvyyttä ja jatkuvuutta. Yliopistoista ja tieteestä tuli tuolloin kehityksen moottoreita, joita ne edelleenkin ovat.

Renessanssi saapui Suomeen Milanon prinsessa Bona Sforzan tyttären, Puolan prinsessa Katarina Jagellonian myötä. Se merkitsi yhteyksiä Puolaan. Eurooppalaisiin virikkeisiin kuuluivat hallinnon ja opetuksen modernisoimiseen vaikuttaneiden aatteiden rinnalla myös renessanssitradition ihmisihanteet. Ne pääsivät esiin Ruotsissa kuningatar Kristiinan aikana 1630-luvulta 1650-luvun alkuun ja vaikuttivat hovielämään, pääkaupunkien rakennuksiin, aateliskartanoihin ja yliopistokulttuuriin, ranskan kielen leviämiseen ja humanistiseen retoriikkaan, ja ne siivilöityivät porvaris- ja talonpoikauskulttuuriin runouden ja musiikin harrastuksena.

Pohjoismainen hyvinvointivaltio

Reformaatio osaltaan loi sen, että eteläisen Euroopan naisen historiasta tuli erilainen kuin meidän pohjoisen naishistoriasta. Esitän tässä yhteyttä luterilaisuuden ja pohjoismaisen hyvinvointivaltion välille. Jo 1500-luvulla kaupunki ja reformaatio

ylistivät sulassa sovussa harmonista avioliittovaltiota, joka ilmeni ammattiparina. Reformaatio kannatti kaikkien lukutaitoa ja korosti vaimon moraalista arvoa. Luther opetti, että naisten esikuvan ei tule olla Neitsyt Maria vaan ahkera Martta. Luther sanoi, että vain paavilaiset juoksevat kirkossa Ave Mariaa rukoilemassa. Hän painotti, että nainen voi perustaa kotiin pienen kirkon ja silloin hurskaus voitiin saavuttaa myös kattiloiden parissa. Meistä pohjoisen naisista tuli käytännöllisiä Marttoja, arjen asiantuntijoita. Aluksi Naiset ankkuroitiin kotiin, josta tuli heidän pääasiallinen näyttämönsä. Koti naisistui, mutta muu elämä miehistyi. Työ oli joka tapauksessa molemmille kutsumus. Työkeskeisyys ja kaikkien lukutaito on selitys sille, että Pohjois-Eurooppaan syntyy ajan myötä hyvinvointiyhteiskunta.

Meidän luterilaisten kristittyjen ei tarvitse tehdä hyviä tekoja henkilökohtaisen pelastuksen saavuttamiseksi. Kirkkomme kannattaa hyvinvointivaltiota kuten piispojen kirjanen vuosi sitten painotti. Pohjoismaissa yksilö on yksilö – myös lapsena ja vanhuksena. Yksilö edellyttää täällä Pohjolassa hyvinvointivaltion järjestämää hoitoa ja huolenpitoa eikä sen katsota kuluvan perheelle ja suvulle kuten katolisessa Euroopassa. Euroopan unioni on ottamassa katolisen sosiaalipolitiikan arvoja omiin suosituksiinsa, jolloin läheisperiaatteen mukaisesti valtion palveluja tulisi vähentää. Me valtiomyönteiset suomalaiset saatamme sanoa ”rakasta verojasi kuten lähimmäistäsi”.

Roomalais-katolisessa sosiaaliopissa puhutaan solidaarisuusperiaatteesta. Siinä yksilön ja yhteisön suhde on määritelty vastavuoroiseksi. Toinen termi, *subsidiarisuus* on vastuun jakamista yksilöiden, yhteisöjen ja valtion kesken. Tämän periaatteen Euroopan unioni on omaksunut roomalaiskatolisesta sosiaaliopista. Suomeksi sitä on kutsuttu läheisyys- tai lähipäätösperiaatteeksi. Katolinen sosiaalioppi pyrkii jakamaan yhteisen hyvän edistämistä koskevan vastuun tasapainoisesti julkisen vallan, ihmisten vapaiden yhteenliittymien ja yksilöiden

välillä. Kullekin näistä kuuluu alue, jolla ne pystyvät parhaiten kantamaan vastuun. Kirkon vastuulla on roomalaiskatolisissa maissa ollut ennen muuta köyhistä huolehtiminen. Myös suuri osa sairaanhoidosta on ollut ja on yhä kirkollista toimintaa. Ajatuksella köyhien ensisijaisuudesta on katolisessa teologiassa pitkät perinteet. Pääsihteeri Jacques Delors sanoi, että eurooppalainen sielu löytyy katolisesta kirkosta.

Muu Eurooppa haluaa tietoa nimenomaisesti siitä, miten pohjoismainen hyvinvointivaltio on tukenut naisten työssäkäyntiä ja koulutusta. Etelä-Euroopassa sosiaalipolitiikan kohde on perhe eikä yksilö. Tulevaisuuden kysymyksiä on skandinavisoituuko Eurooppa vai ”eteläistykö” pohjoinen?

Vahva individualismi yhdistettynä vastuuntuntoon ja keskinäiseen luottamukseen on tyypillistä juuri skandinaaveille. Skandinaviassa on selkeästi vähemmän auktoriteettiuskoisia kuin missään muualla. Skandinaavisessa arvomaailmassa painotetaan enemmän itsenäisyyttä ja yritteliäisyyttä kuin muualla. Luterilaisina uskomme enemmän itseemme kuin kohtalon johdatukseen. Kiinnostava piirre on ihmisten keskinäinen luottamus, joka täällä Pohjolassa on korkea. Tärkeää on huomata, että meillä yksilöllisyys lähtee kollektiivisesta turvallisuudesta. Kysymys on leikkisästi siitä, että Luther saapui Brysseliin.

Epilogi

Krakovan arkkipiispan Karol Wojtulan valitseminen paaviksi vuonna 1978 merkitsi, että Puola astui esiin ja sen itsetunto nousi tuntuvasti. Itämeren piiriin on tullut vahva roomalaiskatolinen ilme. Ortodoksinen perintö on oleellinen osa itämerellisyyttä. Olkoon siitä esimerkkinä Pyhän Helenan – Euroopan kristillistäjän Konstantinus Suuren äidin – patsas. Itämeren piiri on keskeinen elementti Euroopan unionin

laajenemisessa. Se onnistuu myös yhteisen 1000-vuotisen merellisen historian ja kulttuurisen identiteetin vuoksi. Itämeren kaupunkikulttuurin ja Itämeren henkisen maailman suuri kuvaaja on nobelisti Thomas Mann, jonka lybeckiläisromaani Buddenbrookit ilmestyi 1901.

Eurooppalainen yhteiskunta perustuu ajatukseen erilaisiin arvoihin sitoutuneiden kansalaisten välisestä sopimuksesta. Kristinusko on hylätty yleisenä yhteiskunnallisena kertomuksena, koska sitä pidetään maailmankatsomuksena. Oikeudenmukaisuus on ollut tässä sopimusajattelussa keskeinen arvo, jota on tulkittu sekä yhteisen ihmisyyden että yksilön näkökulmasta. Pohjoismaissa abstraktien oikeuksien lisäksi ihmisarvoisen elämän ehtona on myös aineellisen perusturvan takaaminen.

Itämeren piirin kehittämisellä on nykyisyyden tilaus. 1990-luvulta lähtien Itämeren alue on kulttuurisesti, poliittisesti ja taloudellisesti yhtenäistynyt. Yleiseen eurooppalaiseen tapaan siinä säilyy erilaisten kielten ja traditioiden vaikutus, mutta tuhatvuotiset siteet muun Euroopan kulttuuriin ja valtajärjestelmiin tuovat sille yhtenäisyyttä ja identiteettiä. Naisnäkökulmaa se saa siitä, että Euroopan unionin lippu on Neitsyt Marian lippu ja Itämeri on aina uskonut Marian suojeluksen. Lisäksi Eurooppa on saanut suojelijakseen Pyhän Birgitan, pohjoisen ulottuvuuden oman pyhimyksen. Kun ensi vuonna tulee kuluneeksi 700-vuotta Pyhän Birgitan syntymästä, niin Vadstenan pääjuhlaan ovat tulossa sekä paavi Johannes Paavali II että Pohjoismaiden kuninkaalliset kuin myös presidentit.

Kysymys kuuluu siis: skandinavisoituuko koko Eurooppa? Vastaa, että kyllä ja tämä tapahtuu pohjoismaisten naisten yksilöitymisen ja hyvinvointiyhteiskunnan vuoksi.

Kirjallisuus

Klinge, Matti, Itämeren maailma. 1994.

Hallamaa, Jaana, Rahan teologia ja Euroopan kirkot. 1999.

Setälä, Päivi, Pohjoisen renessanssin nainen. 1500- ja 1600-luvun naishistoriaa. 2002.

TAPIO WENTO

Johtaja

Myllykoski-Sales Benelux

KULTTUURI OSANA SUOMALAISYRITYSTEN VIENTIMARKKINOINTIA

Voiko kulttuurin avulla edistää suomalaisyritysten vientiä. Seuraavassa näkökohtia, jotka sekä kulttuuritapahtumien järjestäjien että yritysjohton tulisi ottaa huomioon. Luonnollisesti käsittelen aihetta omiin kokemuksiini perustuen enkä näin ollen pyrikään kaiken kattavaan esitykseen, mutta uskoisin seuraavasta käyvän ilmi tärkeitä kohtia, joihin kannattaa kiinnittää huomiota.

Kulttuuri osana yrityksen markkinointi mixiä – MIKSI ?

Ensimmäisenä kiinnittyy huomio tapahtuman luonteeseen, sen aiheuttamiin kustannuksiin sekä oletettuun myynnin lisäykseen ja sitä kautta tulokseen.

Toisaalta on myös mahdollista, että yritys tukee jotain tapahtumaa puhtaasti *Good will* -pohjalta. Tässä tapauksessa jäävät tulokset sivuseikoiksi ja hyvän tahdon ele on yrityksen tärkein motiivi.

Kuinka paljon uskomme voivamme saada aikaan lisämyyntiä tämän tapahtuman sponsoroinnin seurauksena?

Millä muulla tavoin yritys voi hyötyä suunnitteilla olevasta tapahtumasta?

Yrityskuva. Yritys haluaa näkyä tapahtumassa tukeakseen imagoaan.

Differentoituminen. Tapa erottua kilpailijoista, urheilun sijasta kulttuuria.

Suhdetoiminta. Kulttuuritilaisuuden tukeminen tarjoaa mahdollisuuden yhteydenpitoon asiakkaiden, sidosryhmien sekä henkilöstön kanssa tavallisuudesta poikkeavassa ympäristössä.

Isänmaallinen. Yrityksen motiivina voi olla halu tukea suomalaista kulttuuria.

Viesti. Tilaisuus voi luoda miellyttävät puitteet tärkeän viestin perilleviemiseksi, esimerkkinä voisi olla uuden tuotteen lanseeraus tai jokin muu tärkeä tapahtuma.

Perhe. Belgiassa ja uskoakseni muissakin katolisissa maissa on perheenjäsenten huomioiminen tärkeää. Osallistumismahdollisuuden tarjoaminen puolisoille sekä mahdollisuuksien mukaan lapsille on usein arvossa pidetty ele.

Elämys. Ainutlaatuinen ja eksoottinenkin suomalainen kulttuuritapahtuma tarjoaa parhaimmillaan kutsuvieraalle elämyksen, joka pysyy mielessä pitkänkin aikaa tilaisuuden jälkeen.

Yrityksen johto. Kulttuuritapahtuman sponsoroinnin tarkoituksena on viestiä yrityksen johdon mieltymyksiä ja kiinnostuksen kohdepiiriä. Tässä tapauksessa on maaperä hyvin otollinen tapahtuman järjestäjän kannalta.

Henkilösuhteet. ”Business is people”, ja näin ollen jokainen hyvin järjestetty asiakastilaisuus tukee yrityskuvaa sekä kohderyhmälle suunnattua viestiä.

KULTTUURI EI OLE OSA YRITYKSEN MARKKINOINTI MIXIÄ – MIKSI?

Päätös. Yritysjohdolla on kategorisesti tehty päätöksen, jonka perusteella kulttuurin tukeminen ei kuulu yrityksen toimintaan.

Mitattavuus. Yksittäisen tapahtuman tai tapahtumasarjan tukemisesta johtuvien tulosten mittaaminen on usein erinomaisen vaikeaa.

Sijoitus/tuotto. On arvioitavissa, että sijoitettuun rahamäärään nähden tulokset jäävät laihoiksi.

Taloudellinen tila. Yrityksen huono tuloskehitys antaa aina mahdollisuuden kyseenalaistaa rahankäyttöä, joka ei ole helposti mitattavissa.

Monikansalliset. Kansainvälisesti toimivat suomalaiset yritykset eivät välttämättä halua leimautua tukemalla suomalaista kulttuuria, vaan pikeminkin päinvastoin saattavat tukea paikallista kussakin kohdemaassa.

Asiakaskunta. Asiakaskuntaan ei yksinkertaisesti kuulu riittävästi kulttuuri-orientoituneita henkilöitä. Jalkapallon tai autourheilun tukemisella saavutetaan paremmat tulokset.

Ylitarjonta. Useimpien päättävässä asemassa olevien kohdalla on tilanne sama, tilaisuuksista on ylitarjontaa ja näin ollen myös kutsuja. Vapaa-aikaa on yhä useammalla entistä vähemmän käytettävissä, ja niinpä itse kukin miettii hyvin tarkkaan miten sen käyttää.

SUMMA SUMMARUM

Yhteenvetona toteaisin, että suomalainen kulttuuri voi olla osana yrityksen markkinointiponnisteluja. Tämä kuitenkin edellyttää, että seuraaviin seikkoihin kiinnitetään huomiota.

Edellytykset

Yrityksen johto. Johdon tulee selkeästi ilmaista tukensa ja kiinnostuksensa, jolloin ei kenellekään jää epäselväksi, mikä on yrityksen suhtautuminen kulttuurin tukemiseen.

Kohderyhmä. Vaikka tilaisuus sinänsä olisi kuinka korkeatasoinen hyvänsä, on erinomaisen tärkeää, että yrityksellä on oikea kohderyhmä valittuna. Kenet haluan tavoittaa, minkä viestin välittää ja missä ympäristössä.

Kiinnostavuus. Tapahtuman on oltava luonteeltaan sellainen, että se herättää kutsun saaneiden keskuudessa mielenkiintoa. Kilpailu kohderyhmän vapaa-ajasta on kova.

Suomalaisuus. *World famous in Finland* on ilmiö, johon kannattaa kiinnittää huomiota. Meillä suomalaisilla on joskus tapana täällä kotimaassa liioitella maanmiestemme menestystä maailman estradeilla, niinpä joku Suomessa erittäin kuuluisa taiteilija saattaa olla vain hyvin rajallisten piirien tiedossa mannermaalla. Lisäksi kiinnittäisin huomiota siihen, että meidän kulttuuriperimämme on erilainen ja näin ollen se mikä saa suurta arvostusta kotimaassa, ei välttämättä aukea samalla lailla keskieuropalaiselle tai vieläpä katoliselle eteläeurooppalaiselle.

Järjestelyt. Mikä tahansa tapahtuma, johon yritys kutsuu vieraita, on oltava hyvin järjestetty. Tästä on järjestäjiltä saatava takeet ja yrityksen on myös itse panostettava riittävästi asioiden järjestelyyn suurella pieteetillä.

Post festum. On myös erinomaisen tärkeää, että tapahtuman jälkeen siihen palataan ja haluttua viestiä toistetaan, ennalta laaditun suunnitelman mukaan.

Yrityskuva. Halutun yrityskuvan rakentamisessa saattaa suomalaisen kulttuurin tukeminen olla tärkeä elementti. Kohderyhmän arvot ja arvostukset tulee kuitenkin ensimmäisenä ottaa huomioon. Tarjontaa on kosolti, kilpailu vapaa-ajasta kova, mutta hyvin harkittu, oikein suunnattu, huolellisesti toteutettu ja suunnitelmallisesti viimeistelty tapahtuma viestii yrityksestä sen henkeä.

BUSINESS IS PEOPLE AND OFTEN IS PERCEPTION REALITY

JOHANNA LINDSTEDT

Johtaja

Annantalon taidekeskus

VOIKO SUOMEA MYYDÄ KULTTUURILLA?

Otsikon suoraviivaiseen kysymykseen tekee mieli heti heittää vastakysymys: varmasti Suomea voi myydä kulttuurilla, mutta pitääkö meidän myydä sitä? Emmekö voisi Suomen sijaan myydä itse kulttuuria? Siinä tulisi samalla Suomikin myydyksi – ikään kuin sivutuotteena!

Kysymystä ei siis ihan noin vain nielaise. Siihen on kätkeyty valmis käsitys, jonka mukaan kulttuuri ja taide voidaan alistaa välineeksi, jolla halutaan saavuttaa muita, arvokkaampia päämääriä kuin mitä kulttuuri itsessään on sellaisenaan, ilman hyötynäkökohtia tai välinearvoa. Kukaan ei kiellä, etteikö kansoja ja valtioita tunneta juuri taiteestaan ja sivistyksestään, mutta mitä tapahtuu, jos niitä suunnitelmallisesti käytetään markkinointivälineenä Suomen julkisuuskuvan kiillottamiseksi ja maan

kansainväliseksi menestymiseksi? Kumpi on ensin, muna vai kana? Ja kenen ehdoilla työtä tehdään? Tämä kysymys tuli tutuksi toimiessani viisi vuotta yhden Suomen ulkomailla toimivan kulttuuri-instituutin vetäjänä.

Suomalaisten urheilijoiden menestyminen maailmalla teki Suomea maailmansotien välillä tunnetuksi ja vahvasti urhean maan imagoa. Tästä tunnettuudesta oli Suomelle varmasti niin poliittista kuin kaupallistakin hyötyä. Kun maa on tunnettu kulttuurinsa kautta, sillä on painoarvoa myös kansainvälisessä keskustelussa. Talouselämän lähtökohdistakin käsin voidaan pohtia, kuinka suurta hyötyä maalle on vahvasta kulttuuri-identiteetistä. Voidaan sanoa, että kulttuuri tuottaa valtiolle sellaista lisäarvoa, joka varmasti edistää myös sen taloudellista kasvua ja kansainvälistä kilpailukykyä, vaikka sellainen ei kulttuurin harjoittamisen tavoitteena olekaan. Jos taas maasta kulttuurielämä kokonaan puuttuu, se tuskin lisää elinkeinoelämän halukkuutta minkäänlaisiin sijoituksiin. Maat ja kaupungit myyvät ja markkinoivat itseään kulttuurilla, tekniikan ja urheilun saavutusten ja luonnon ihmeiden ohella, ja onnistuvat siinä. Sivistys on jokaisen maan menestyksen mittari ja elävä, rikas kulttuurielämä ja arvokas kulttuurihistoria luovat vetovoimaa. Kulttuurilla on syystäkin varsinainen markkinoinnin valttikortti ja jopa päätekijä!

Taiteen sisällä ja taide-elämän prosesseissa tällainen hyötynäkökohdat sisäistävä kysymyksenasettelu kuitenkin tuntuu vieraalta. Taiteen syntymisen prosessi on parhaimmillaan itsenäinen ja autonomisesti ohjautuva, eivätkä sen tekijät kysele byrokraattien vinkkejä tehdäkseen jotain hyvää ja valtiolle sopivaa. Kulttuurielämäämme ei voi oikein myyntitarkoituksessakaan valjastaa ohjelmallisiin päämääriin kuten Suomi-kuvan luomiseen, eikä sitä voi ohjelmoida nostamaan punaa Suomi-neidon poskille, vaan se toimii omien lakiansa mukaisesti. Taide saattaa sitä paitsi palvelijan asemassa oikutellakin! Mutta hyvin menestynyt taideteos sen sijaan

lajista riippumatta lisää maamme tunnettuutta ja tarpeeksi usein toistuvana kokemuksena luo meille kulttuurimaan imagoa.

Kun taidenäyttely lähtee Suomesta vaikkapa Brysselin Palais des Beaux Arts'iin, esittelymatkalle eivät lähde Suomi ja suomalaisuus sinänsä, vaan tasokas ja yleisinhimillisesti puhutteleva taidenäyttely. Sen järjestäjät kummassakaan päässä eivät ole Suomen tai suomalaisuuden kauppamiehiä. Kulttuurin ja taiteen kauppamiehiä he tietysti ovat, mutta kansallisuus ei ole tässä keskeinen kysymys. Taidemuseoiden, teattereiden tai konserttitalojen tuottajia kiinnostaa vain paras ja aito kulttuurituote, taiteilija, esitys, sävellys, taideteos, elokuva jne. Kyse on kulttuurivaihdosta ja normaalista taidelaitosten välisestä yhteistyöstä.

Kokonaan toinen asia ja ehdottoman tärkeä oma alueensa on käyttötaide ja yleensä taiteen osaamisen valjastaminen eri tarkoitukseen. Jos halutaan taiteen välityksellä esimerkiksi kuvata Suomea tai suomalaisuutta, tulee kaikki suomalainen huippuosaaminen tietysti silloin ottaa käyttöön. Mutta se on jo uuden artikkelin aihe.

Kun taiteilija Esko Männikön valokuvat ovat esillä maailman eri taidemuseoissa tai Aki Kaurismäen *Kauas pilvet karkaavat* ja *Mies ilman menneisyyttä* esitetään kansainvälisissä yhteyksissä, pohdiskelevat ulkosuomalaiset usein, antavatko nämä kainuulaiset takapihat tai ankeimmat helsinkiläiset sillanalukset hyvän kuvan Suomesta? Taiteilijaprofessori Stefan Bremerinkään väkevät valokuvat eivät välitä sanomaa kauniista ja rohkeista suomalaisista, vaan siitä tosiasiasta, että meillä on kehitysvammaisia, vanhoja, sairaita ja laitapuolenkulkijoita, niin kuin muuallakin. Magnus Lindbergin musiikilliselle maailmankartalle ponkaissut *Kraft* ei myöskään esittele suomalaista luonnonrauhaa eikä muitakaan suomalaisuuteen liitettyjä positiivisia stereotyyppioita!

Kulttuurin ja taiteen kansainvälisessä yhteistyössä puhutaan kulttuurivaihdosta ja kulttuurien välisestä vuoropuhelusta. Suomalaisuuden suoramyynä sellaisenaan herättää vähän epäilyksiä. Kaija Saariahon tilausteos Salzburgin musiikkijuhlille toi Suomelle paljon miellyttävää julkisuutta, vaikkei hän säveltäessään tehnyt mainostyötä Suomelle. Ja ylipäätään suomalaisen luovan säveltaiteen voittokulku maailman musiikkikeskuksissa tekee paitsi näitä säveltäjiä ja sävellyksiä myös Suomea tunnetuksi. Ihmetellään, millä keinoin pieni Suomi tuottaa niin paljon hyviä nykysäveltäjiä ja kapellimestareita, ja heitä osataan nyt täältä kysyä. Viimeistään Cannes'in menestyksen jälkeen Aki Kaurismäen hyvin tunteva kansainvälinen elokuvamaailma myös tietää, mistä noin mielenkiintoinen taiteilija on kotoisin. Mutta marssijärjestys on tämä.

M.O.T. Sisäiseltä rakenteeltaan terve ja arvostettu kulttuurielämä on luova ja vapaa, eikä sellainen voi olla tuottamatta tuloksia, joiden kansainvälisestä tunnettuudesta Suomi väistämättä hyötyy ja joiden kautta Suomi profiloituu kulttuurimaana. Meidän tukipilareitamme ovat taidelaitostemme lisäksi poikkeuksellisen jäntevä taidekasvatusjärjestelmä aina varhaiskasvatuksesta korkeakoulutasolle asti, apuraha-järjestelmät, rikas, kansalaisaloitteista syntynyt festivaaliverkko, jonka parhaimpien helmien pikkukopioita nyt sikiää joka puolella maailmaa, kattavat taiteentukemisjärjestelmät, eri taiteenalojen tehokas tiedotuskeskusten verkko – vain joitakin vahvuuksia mainitakseni. Kulttuurimme kansainvälinen tunnettuus on suorassa suhteessa niihin panostuksiin ja päätöksiin, joita omaan kulttuuri- ja taideelämäämme ja sen kansainväliseen markkinointiin on sijoitettu. Tällä kulttuurivaihdon kautta tuotetulla tunnettuudella Suomi voi ja sen pitääkin surutta ratsastaa.

Ja näin Suomi tekeekin. Suomella on oikeastaan ainoana pienenä maana isompien kuten Saksan, Ranskan ja Englannin tapaan kulttuuri- ja tiedeinstituutteja eri puolilla maailmaa yhteensä viisitoista. Instituuttien toiminta-ajatuksissa ei niissäkään puhuta

Suomen ja suomalaisuuden markkinoinnista, vaan ne kokevat tehtäväkseen kulttuurisen vuoropuhelun synnyttämisen ja kansainvälisen, kahdenvälisen tai multilateraalisen, yhteistyön ja vastavuoroisuuden.

Niiden, muiden ulkomailla sijaitsevien suomalaisten kulttuuritoimijoiden sekä kaikkien suomalaisten kulttuurilaitosten kansainvälisen toiminnan kautta heijastuu suomalainen elämä sellaisena, jollaiseksi maa on sen resursseillaan halunnut rakentaa: aitoine vahvoine kulttuurisine infrastruktuureineen. Sellaisen Suomen moni mielellään ”ostaa”!

TEEMU KOIVISTO

Puheenjohtaja

Suomen Lukiolaisten Liitto ry

MINUN EUROOPPANI

- Rakentuu voimakkaiden kansojensa historiaan: Eurooppalaisten yhtenäisyyden tunto tekee Unionista henkisesti vahvemman kuin mikään muu valtioliitto. Unionia ja Eurooppaa kehitettäessä on kuitenkin huomioitava Euroopan eri alueiden vahvat kulttuurilliset erot, joita ei voi ohittaa. Euroopan on rakennuttava historiansa tuntevaksi ja tiedostavaksi alueeksi, joka ei toimi kulttuureja integroivana uunina, vaan pikemmin niiden lähtökohtia ja rikkauksia tukevana ja kehittävänä järjestelmänä.

- On kolmannen sektorin voimakkaasti mukaan tuova, kansalaiset mukaan ottava. Ainut tapa saada kansalaiset pysymään tyytyväisinä, on ottaa heidät mukaan järjestelmän kehittämiseen myös muuten kuin edustuksellisen valtion hallinnon

kautta. Kansalaisjärjestöjen asema tietyn alan epävirallisina asiantuntijoina on tunnetusti varsinkin Pohjoismaissa vahva. Tällaisen toimintakulttuurin siirtäminen kaikkialle Eurooppaan ei kuitenkaan ole helppoa. Jotta Itävallan, Ranskan ja Italian kaltaiset esimerkit edustuksellisen demokratian perimmäisen periaatteen – osallistumisen ja aktiivisuuden – unohtamisesta voitaisiin ennalta ehkäistä, on jonkinlainen järjestelmän parannus tehtävä. Poliittista ylikuumenemista pahempi asia on sitä seuraava syvä passiivisuus, joka mahdollistaa ääriyhmien esille tulon liian helposti.

Ehkäistäkseen edellä mainitun kaltaiset kriisit, minun Eurooppani toimii suhdanteita tehokkaasti seuraavana järjestelmänä, joka ei aliarvioi ihmismassojen liikkeiden voimaa.

- Ymmärtää kestävä kehityksen muinakin kuin ympäristökysymyksinä. Elinikäinen oppiminen, ennaltaehkäisevä kasvatus, jossa kodit ja koulut ovat vahvassa roolissa, ovat sen lähtökohtia. Oman kulttuurin vivahteiden ymmärtämisen ja muihin kulttuureihin sopeutumisen on alettava jo lastentarhavyöhykkeellä. Tavoitteet koulutuksen osalta on asetettava korkealle: peruskoulutuksen on oltava kaikille tasavertaisesti saatavilla ja valtioiden ilmaiseksi järjestämää. Koulutuksen on katettava 100 prosenttia nuorista sekä peruskoulussa että ns. toisella asteella.

Koulutuksen on lähdettävä oppilaan tai opiskelijan omista lähtökohdista. Tähän päästään ainoastaan huomioimalla oppilas tai opiskelija opetusta suunniteltaessa. Koulu ei saa muodostua tiettyjä standardeja kopioivaksi laitokseksi, vaan sen täytyy tukea nuoren omia tietoja ja rakentaa opetettava asia niiden ympärille. Näin oppimisprosessista saadaan miellyttävä ja tehokas.

- Dynaaminen tiede- ja kulttuuriyhteisö. Se tukee voimakkaasti tieteellistä tutkimusta ja niistä saatujen tietojen siirtämistä käytännön sovelluksiin. Kansalliset rajat rikkovia projekteja ja tutkimuksia on tuettava julkisesti, olivat ne sitten yliopistojen, yksityisten tutkijoiden tai yritysten järjestämiä. Uusien, entistä puhtaampien ja tehokkaampien luonnonvarojen käyttöä on kehitettävä. Euroopan kehittymisen potentiaali piilee nimenomaan niissä tietotaidollisissa ominaisuuksissa, joita eurooppalaiset koulut ja tutkimustyö pitävät sisällään. Uskonkin, että lakiuudistuksen ja julkisen painostuksen voimalla Eurooppa voi olla ensimmäinen osa maailmaa, joka valjastaa muun muassa vedyn tehokkaampaan käyttöön sekä yksityisessä kulutuksessa että yleisesti energiapoliittisesti.

Eurooppalainen korkeakulttuuri on ollut lähtökohta lähes kaikkialle levinneisiin ajattelutapoihin maailman katsontatavoista. Museoiden, kirjastojen, konservatorioiden ja akatemioiden on kaikkien pidettävä huoli korkeakulttuurin säilymisestä ja sen julkisesta levityksestä siten, että ne ovat kaikkien saatavilla. Varsinkin nuorten kasvatusta myös vanhempien taiteen- ja tieteenalojen tuntemukseen on otettava huomioon.

Kaiken kaikkiaan: Minun Eurooppa on keskipisteenä on eurooppalainen itse. Kaiken, mitä hän haluaa koskaan tehdä tai mitä hänestä toivotaan tulevan, on lähdettävä hänen omista lähtökohdistaan. Minun eurooppalaiseni elää ehkä hieman uusklassisessa, mutta kuitenkin äärimmäisen liikkuvassa ja reaaliaikaisessa maanosassa. Hän viettää päivänsä joko tehden töitä, opiskellen, sivistäen itseään tai vain viettäen buddhalaisuudesta tunnettua pyhää joutilaisuutta. Vaikka kaikki ei aina onnistuisikaan, hän ei lannistu, koska hän tietää, että jostain löytyy aina jotain uutta. Ennen kaikkea, hän tietää, että jos haluaa tietää minne on menossa, täytyy ensin tietää mistä on lähtenyt.

KAUKO SIPPONEN

Kansleri

MINUN EUROOPPANI

Nuori ranskalainen nero Arthur Rimbaud kirjoitti toistasataa vuotta sitten runon ”Humaltunut venhe”, joka Kaarlo Sarkian loisteliaana käännöksenä vieläkin vaikuttaa voimakkaasti: ”Jos vettä Euroopan minä kaipaam, se pieni aivan ja musta lammikko on, johon hämyssä illansuun joku lapsi kyyristynyt, surumielinen, kaarnalaivan tuo vesille, hauraan niin kuin perhonen toukokuun”.

Euroopan unioni on talouden jättiläinen mutta poliittinen kääpiö. Tuleeko unionista maailmanpoliittinen suurvalta, jonka tulisi ryhdistäytyä yhtenäistämään ja vahvistamaan ulko- ja turvallisuuspolitiikkaansa sekä varsinkin puolustuspolitiikkaansa? Unionikansalaiset toivovat unionille vahvempaa roolia, mutta rauhan, työllisyyden ja sosiaalisen turvallisuuden edistäjinä. Tuskinpa eurooppalainen ainakaan EU-eliitin ulkopuolella tuntee surua siitä, ettei ole yhtä valmis tarttumaan

aseisiin kuin ollaan Atlantin toisella puolen. Arthur Rimbaud on vastannut kysymykseen omalla tavallaan kestävästi. 1900-luvun historiasta oppineena Eurooppa on oppinut läksynsä. Sillä on edellytyksiä olla ja sen tulisi olla nimenomaan ihmisen arvoista lähtevän kulttuurin suurvalta. Pari vuosikymmentä sitten puhuttiin, että Eurooppa on vanha ja väsynyt, sen on vallannut eurosclerosis. Tästä vaiheesta on päästy yli, mutta Euroopan on joka tapauksessa osattava valita voimannäyttönsä historiastaan oppien rakentavalla tavalla.

Mikä on Eurooppa maantieteellisesti? Kun de Gaulle puhui kansakuntien Euroopasta, hän tarkoitti Eurooppaa sellaisena kuin se minun sukupolvelleeni kansakoulussa opetettiin. Lännessä rajana on Atlanti, etelässä Välimeri ja Kaukasus, idässä Uralvuoret ja pohjoisessa Jäämeri. Tutustuttuani paremmin unioniin hakeneeseen Kyprokseen myönnän kernaasti, että siellä vallitseva lukuisilta valloittajilta peritty kulttuurien kooste sopii hyvin osaksi maanosamme elämäntapaa. Venäjä, jättiläinen, on toki Eurooppaa, vaikka se ei ehkä milloinkaan suostu eikä kykenekään täysin mukautumaan läntisen Euroopan perusarvoihin samassa mielessä kuin lännempänä ymmärretään. Israel näkyy osallistuvan joissakin urheilulajeissa Euroopan mestaruuskilpailuihin, mutta se johtuu syrjinnästä naapurien taholta. Sen verran Euroopan identiteetille on annettava arvoa, että puheille joidenkin Pohjois-Afrikan valtioiden toiveista liittyä EU:hun ei pidä kallistaa korvaansa, heillä on juuri perustettu Afrikan unioni. Ja vielä Turkki – se on hallinnut vuosisatoja monia Euroopan maita, mutta sittenkin on vielä parasta jäädä odottamaan, mihin suuntaan sen sisäinen kehitys kulkee.

Euroopassa on useita uskontokuntia vuosituhansien perintöineen: katoliset, ortodoksit ja protestantit. Euroopassa on myös monia suuria regiooneja kuten Välimeren regiooni ja Atlantin regiooni. Pohjoisen ulottuvuuden siivellä näyttää syntyvän myös pohjoinen eli oikeastaan Itämeren regiooni. Sen alueella asuu 80-90 miljoonaa

ihmistä, ei mitenkään vähäinen osa EU:n asukasluvusta. Tällä alueella valtakielinä ovat saksa, venäjä ja ruotsi. Englantilaisia on näkynyt vain Krimin sodassa sekä ensimmäisen maailmansodan jälkikahinoissa sekä tietenkin talouselämässä. Kuitenkin englannin kieli sekä anglosaksinen kulttuuri ovat toisen maailmansodan jälkeen valloittaneet Suomenkin niin perusteellisesti, että Suomea luonnehditaan usein amerikkalaistuneimmaksi Euroopan maista. Olisi mielenkiintoista päästä perille siitä, mihin tämä käsitys oikein perustuu. Joka tapauksessa pohjoinen ulottuvuus ja Itämeren regiooni osoittavat varsinkin uusien hakijamaiden tultua hyväksytyksi Euroopan unioniin tämän jäsenten ja toiminnan peittävän vähitellen koko maantieteellisen Euroopan itäisiä valtioita lukuun ottamatta.

Eurooppaa on luonnehdittu usein käsitteellä ”Festung Europa”. Väestöltään vähitellen ikääntyvä ja väheneväkin Eurooppa tarvitsee kuitenkin lisää väkeä muualta vähän Yhdysvaltojen tapaan. Schengenin sopimuksen jälkeen keskustelu eurooppalaisesta maahanmuuttajapolitiikasta käy kuumana ja jopa Ruotsissa on tähän aiheeseen uskallettu puuttua. Otammeko vastaan turvapaikkaa hakevien lisäksi muita maahanmuuttajia, asetammeko heille kielitaitovaatimuksia jne? Toimittuani kahdeksan vuotta rotusortoa vastustavan valtuuskunnan jäsenenä alan vakuuttua siitä, että meidän olisi otettava pysyviksi asukkaiksi vain sen verran maahanmuuttajia, että heidät kyetään valmentamaan löytämään työnsä ja toimeentulonsa maassamme. Heidän olisi saatava perusoikeuksien mukaista suojaa sekä mahdollisuus viihtyä maassamme. Kun Suomessa asuu vasta alle satatuhatta ulkomaalaista, meillä on aikaa hioa maahanmuuttajapolitiikkaa.

Monesti puhutaan monikulttuurisesta yhteiskunnasta. Olisiko tämä sellainen yhteiskunta, jossa jopa kymmenien eri kulttuurien edustajat asuvat samassa valtiossa toisistaan erillään vai tarkoittaako monikulttuurisuus sitä, että vähemmistökulttuurit sulautuvat valtakulttuuriin? Kun ottaa huomioon erilaisten uskontojen ja kansallisten

tapojen väliset eroavuudet sekä suoranaiset vastakohtaisuudet, minusta näyttää selvältä, että kaikkien olisi suostuttava toimimaan valtakulttuurin mukaisesti ainakin sen verran että valtio olisi rauhanomaisin keinon hoidettavissa ja hallittavissa. Kashmir on kielteinen esimerkki. Myös ihmis- ja perusoikeuksia olisi sovellettava sellaisina kuin ne on kirjoitettu kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja perustuslakiin.

YK:n päämajassa on kaikkien uskontojen ja jumalien kappeli, jossa itsekukin voi lähestyä omaa jumalaansa vapaasti toisia häiritsemättä. Melkoiseksi hämmästyksen olen lukenut lehdistä, että joissakin kouluissa ja lastentarhoissa ei laulettaisi suvivirttä eikä vietettäisi joulujuhlaa sillä perusteella, että laitoksessa on monia maahanmuuttajien lapsia, joille tämä virsi ja joulujuhla eivät merkitse mitään. Tällaisissa tapauksissa on monikulttuurisuus ymmärretty väärin niin perinpohjaisesti, että se saattaa haitata toimintaa jatkossa. Maan valtaväestön ei tietenkään ole tarpeen luopua omista traditioistaan, vaan muualta saapuneille olisi annettava mahdollisuus jäädä pois suomalaiskansallisista tilaisuuksista, järjestää vastaavasti omia tilaisuuksiaan sekä kutsua näihin valtaväestöön kuuluvia tuttaviaan. Sitäkään ei voida hyväksyä, että maahanmuuttaneet suorittaisivat niin sanottuja kunniamurhia tai ympärileikkauksia. Maassa maan tavalla.

Euroopan maissa on kasvanut monitahoinen kansalaisyhteiskunta. Sillä tarkoitetaan julkisten yhteisöjen ja yritysten välistä värikästä maailmaa, missä kansalaiset organisoituvat ja toimivat omaehtoisesti. Kansalaisyhteiskunnassa toimii vapaita yhdistyksiä ja kansanliikkeitä, sen olemassaoloa ja toimintaa pidetään välttämättömänä osana länsimaista demokratiaa. Euroopan unioni on kiinnostunut siitä, että hakijamailla olisi elävä kansalaisyhteiskunta. Vasta kansalaisyhteiskunta antaa ihmisille eurooppalaista väljyyttä ja vapautta.

Olen mukana Viipuriin viime kesänä perustetun Viipuri-keskuksen toiminnassa. Se toimii lähinnä informaation välittäjänä ja käytännön palvelujen suorittajana Suomen ja Venäjän kansalaisten ja kansalaisyhteiskuntien välimaastossa. Toimintaa rahoittavat EU sekä Karjalan liitto. Keskuksen palveluilla on ollut kova kysyntä. Keskuksen toiminnan toivotaan omalla pienellä maantieteellisellä alueellaan auttavan venäläisiä ymmärtämään, mitä oikeastaan merkitsevät länsimainen demokratia ja markkinatalous. Suomalaisia se taas auttaisi paremmin ymmärtämään venäläisten ajatusmaailmaa ja käsityksiä.

Joskus vuosikymmen sitten pahoitimme mieleemme siitä, että Euroopan unioni valtasi itselleen Eurooppa-käsitteen eikä sen julkaisemissa kartoissa Suomesta näkynyt kuin vähäinen osa Lounais-Suomesta. Uusien hakijamaiden liittyttyä unioniin se alkaa jo todella edustaa eurooppalaisuutta kaikessa laajuudessaan.

HEIKKI VALKAMA

Päätoimittaja

Ylioppilaslehti

MINUN EUROOPPANI

Ilahduin nähdessäni, että seminaariin oli kutsuttu puhumaan kansanedustaja Mart Meri Virosta. Eurooppa kun on usein poissulkeva käsite, johon liitetään vain muutama Länsi-Euroopan maa.

Olen asunut lapsuuteni Japanissa. Muistan, kuinka minun oli joskus vaikea käsittää, kun ihmiset kutsuivat minua eurooppalaiseksi, Euroopan asukkaaksi. Enhän minä ollut eurooppalainen vaan suomalainen. Suomessakin olin käynyt vain muutaman kerran, Euroopan tunsin Kööpenhaminan lentokentän transithallina. Mitä yhteistä italialaisilla, espanjalaisilla ja suomalaisilla on? Eiväthän japanilaisetkaan ole aasialaisia vaan japanilaisia, ihmettelin.

Myöhemmin eurooppalaisuus on ollut helpompi hyväksyä. Silti on välillä vaikeaa ymmärtää puhetta eurooppalaisuudesta identiteettinä tai puhetta eurooppalaisesta kansalaisyhteiskunnasta.

Eurooppalaisuudelle ja kulttuurille asetetaan usein kohtuuttomia vaatimuksia. Syynä ovat taloudelliset ja poliittiset intressit. Tietenkin tietty kulttuuriperintö ja sivistys kuuluvat jokaisen ihmisen taustaan, mutta olisi silti hassua sitoa identiteetit tai maailmankuvat maantieteellisiin rajoihin. Vaikka suomalaisuuttakin on taottu tämän kansan päähän jo reilun vuosisadan ajan, ei identiteettiä tarvitse sitoa edes kansakuntaan. Uskon, että identiteetti on paljon paikallisempi asia – ja tietenkin monimutkaisempi.

Pääosin kavahdan kuitenkin yleviä puheita eurooppalaisesta identiteetistä, koska ne vievät yleensä jonkin poissulkemiseen. Taustalla häämöttää ”me eurooppalaiset – ne muut” asettelu. Siinä ajattelussa muut on aina vieras vihollinen. Euroopan rajojen tuolla puolen asuvista tulee barbaarilauma. Ne. Venäläiset. Muslimit. Viholliset.

Usein mieleen hiipii pieni epäily siitä, että mitä nyt 2000-luvulla ryhdytään enää kansakunnan ylösrakennusprojektia muistuttavaan eurooppalaisuuden ylösrakennukseen? Ketä se hyödyttää? Yhdistyneen eurooppalaisen nationalismiin sijaan kaipaisi vaikkapa rationalismia. Vaikka maanosan laajuista yhteisöä ei tarvita, yhteistyötä tarvitaan. Minun Eurooppani on parhaimmillaan enemmän järkevä yhteenliittymä, joka on avoin myös ulkopuolisille.

Toisaalta juhlapuheet kaikenkattavasta eurooppalaisesta kulttuurista tuovat mieleen turistikulttuurin tai *instant*-kulttuurin, jota kulutetaan kuin kioskillä käyden. Käväistään eiffeltornilla, ehkä jopa oopperassa ja tuodaan viinit mukana. Tai otetaan lautta Viroon, käydään terassilla ja haetaan sakuoluet. Kas siinä kulttuurivaihtoa,

pikaista altistumista ilman sivistykseen kuuluvaa ymmärtämistä. Tai kuten pääministeri Lipponen aiemmin täällä sanoi: eurooppalaista teennäistä kulttuuripuuroa.

Toimiakseen kulttuuri ja sivistys vaativat sitoutumista. Sitoutuminen ei kuitenkaan tarkoita takertumista ja tarrautumista johonkin kansalaisuuden – ei edes Euroopan kansalaisuuden – käsitteeseen, joka sulkee pois muut. Päinvastoin. Sivistynyt ja kultturelli ihminen ymmärtää lähtökohtansa ja on juuri siksi valmis altistamaan itsensä toisen äänelle.

Ennen kaikkea sivistyksen ja kulttuurin pitäisi tuoda mukanaan empatiaa, kykyä asettua toisen asemaan. Kulttuuri on tätä kautta siis hyvin arkinen asia. Mutta sitäkin tärkeämpi. Toivon, että minun Euroopani ei ole *instant*-Eurooppa, pikaruokakulttuurin Eurooppa.

Pahimmillaan puheet kulttuurin myymisestä kuulostavat pikaruokakulttuurilta. Kun kulttuurista tulee kulttuuriteollisuutta, hyvä kulttuuri on myyvää kulttuuria. Pohjoisen Euroopan kulttuurinen sisältö on markkoja. Siitä seuraa ikävyyksiä.

Kun täällä on puhuttu singaporelaisesta kulttuurista tai tehokkaasta ja kilpailukykyisestä yhteiskunnasta, on unohdettu singaporelaiset ihmisoikeudet. Kun täällä on puhuttu Kaurismäen elokuvan menestyksestä maailman festivaaleilla, on ehkä unohdettu elokuvan sanoma.

JOHANNA MAULA

Johtaja

Kansainvälinen kulttuurikeskus

Caisa

MINUN EUROOPPANI

Arvoisa yleisö. Kiitos kutsusta tulla puhumaan Euroopan Kulttuurisäätiön Suomen Osaston seminaarissa. Kun professori Kolbe esitti kutsun minulle, oli ensimmäinen ajatukseni, että Euroopan pohjoisen ulottuvuuden kulttuurinen sisältö ei niinkään olisi minun alaani, kun ammatillinen ja elämän kokemukseni liittyvät viimeisen 15 vuoden ajalta lähinnä Keski-Eurooppaan ja Euroopan ulkopuolelle, Afrikkaan. Ajattelin sen takia puhua monikulttuurisuudesta ja kulttuurien rinnakkaiselosta Euroopassa lähtien siitä, miten sen olen kokenut eri maissa, myös Afrikasta päin katsottuna. Keskustelua monikulttuurisuudesta käydään nyt eri puolella Eurooppaa erityisesti erilaisten äärioikeistolaisten puolueiden ja poliitikkojen kannatuksen nousun siivittämänä.

Oman kokemukseni mukaan usean eri kulttuuriryhmän rinnakkaiselo on aina suuri haaste yhteiskunnalle, enkä ole asunut tai työskennellyt missään maassa, Euroopassa tai Afrikassa, missä se ei olisi sitä, vaikka aste-ero ja suhtautumistapa vaihtelevat. Toisaalta se, että esimerkiksi Euroopan ja Afrikan välillä on kautta historian ollut kontakteja ja kulttuurellisia vaikutuksia, tuntuu olevan fakta, jonka jotkut mielellään unohtavat. Eurooppalaisuus ja afrikkalaisuus eivät kuitenkaan tänään olisi sitä mitä ne ovat ilman toisiaan. Menemättä syntyihin syviin, halusin mainita pienenä anekdoottina, että jopa se kahden naamion muodostama, näyttämötaiteiden symboli on peräisin erään norsunluurannikkolaisen etnisen ryhmän seremoniallisista naamioista, jotka siirtyivät jo antiikin aikana orjien mukana Roomaan.

Samoin monet asiat, jotka helposti luemme eurooppalaisen kulttuurin perusarvoiksi ja ytimeksi, näyttävät myös erilaiselta katsottuna afrikkalaisesta perspektiivistä. Tätä haluaisin kuvata etiopialaisen au pair -tyttöni kokemuksella. Hän, kuten suuri osa etiopialaisista, on erittäin harras ortodoksi ja saavuttuamme Suomeen tammikuussa näytin hänelle Uspenskin katedraalin, jossa hän alkoi käydä säännöllisesti jumalanpalveluksissa. Huomasin kuitenkin, että kirkonmenot askarruttivat kovasti häntä ja hän tivasi minulta useasti olinko aivan varma, että kyseessä oli ortodoksi- eikä katolinen kirkko, eikä oikein tuntunut uskovan vakuutuksiani. Eräänä kertana hän kuitenkin palasi kotiin kasvot säteillen ja kertoi tavanneensa muita etiopialaisia, jotka ”olivat selittäneet hänelle kaiken”, kuten hän sanoi. Hän sanoi nyt vasta ymmärtäneensä muilta etiopialaisilta, että kyseessä oli todella ortodoksikirkko, mutta että menot vaikuttivat niin oudoilta, koska kyseessä on täällä niin ”uusi ja nuori” uskonto! Todellakin, vaikka meidän näkökulmastamme 900 vuotta voi tuntua paljolta, ei se tietenkään ole sitä Etiopiassa, jossa ensimmäinen kristityksi kääntynyt hallitsija eli 300-luvulla, mistä kirkon perustaminen maassa lasketaan.

Se ylhäältä ohjatun assimilaation malli, missä – kuten Ranskassa – edellytetään vähemmistöjen luopuvan automaattisesti omasta kulttuuristaan ja kielestään enemmistön valtakulttuurin oletetun ylivertaisuuden ja sen edustamien ”korkeampien” kulttuuriarvojen vuoksi, ei mielestäni ole onnistunut ja aiheuttaa paljon negatiivisia lieveilmiöitä, mikä heijastunee osittain Le Penin johtaman *Front Nationalin* menestyksessä. Kenialainen historioitsija Ali Mazrui on todennut että, ranskalaisille jo siirtomaavallan aikana ihonvärillä oli vähemmän merkitystä kuin esimerkiksi briteille, kun vain kaikki tapahtui täydellisellä ranskan kielellä. Toisaalta taas Ranskan siirtomaavalta Pohjois-Afrikassa ja erityisesti sen ”sale guerre”, likainen sota, Algeriassa heijastuu mielestäni edelleen suhtautumisessa erityisesti pohjois-afrikkalaisiin ja yleisemminkin islamiin. Lyonissa asuessani tiesivät tuttavapiirimme kuuluvat, Ecole Normale Supérieureissa työskentelevät, korkeasti koulutetut pohjois-afrikkalaista alkuperää olevat ranskalaiset tarkkaan, esimerkiksi mihin ravintoloihin ei päästetty syömään lainkaan pohjois-afrikkalaisia, mihin taas saattoi päästä, jos oli valkoihoisen ranskalaisen seurassa, mihin pääsi vain pukeutuneena länsimaalaisiin vaatteisiin jne.

Samaisten ranskalaisten eliittitutkijoiden keskuudessa herätti aikamoista ihmetystä, että Suomessa todellakin on sekä suomen- että ruotsinkielinen koulujärjestelmä. Kun eräs bretagnelainen tutkija tästä rohkaistuneena mainitsi, että voisihan Ranskassakin olla bretagnenkielisiä kouluja, suhtauduttiin ideaan lähinnä huvittuneesti, vitsinä.

Ranskassa asuessani käytiin myös kovasti keskustelua siitä, voisivatko islamilaiset, päähuivia käyttävät tytöt käydä ranskalaisia kouluja. Joitakin jopa erotettiin itsepäisen huivin käytön takia. Mielestäni tämä asia kuvaa laajemminkin ranskalaista suhtautumista monikulttuurisuuteen, erityisesti islamin osalta. Kun huivien käyttö kiellettiin perustellen sitä kiellolla käyttää uskonnollisia symboleja ranskalaisissa kouluissa, kristityiltä oppilailta ristin tai edes juutalaiselta Daavidin tähden pitämistä

kaulassa, tuntui että joidenkin pienten tyttöjen päähuivi ja sen edustama symboliikka muodosti liian suuren uhan ranskalaiselle valtakulttuurille sen edustavan symboliikan kanssa. Olen iloinen, että Suomessa ei tietääkseni ole lähdetty tällaiseen epäolennaiseen keskusteluun, vaan on ymmärretty, että koulutus on pääasia, ja pitämällä tytöt koulussa saavutetaan pitkällä tähtäimellä parempia tuloksia kuin koettamalla pakottaa heitä tiettyyn muottiin.

Kuka sitä paitsi voi sanoa, että päähuivi olisi huonompi vaate kuin vartaloa tiukasti myötäilevä nuorisomuoti, joilla myös viestitetään naiseuteen liittyviä asioita, tai että silikonirinnat hankkiva nainen olisi vapaampi muiden määrittämästä naiseudesta kuin nainen, joka haluaa pukeutua kaapuun?

Toisaalta en usko, että myöskään malli, jossa katsotaan ettei eri kulttuurien negatiivisiin ilmiöihin tule puuttua, vaan kaiken täytyy antaa jatkua jossakin epämääräisessä ”traditionaalisuuden” tilassa, olisi hyväksi. Ääriesimerkkinä voi mainita ne ruotsalaiset, joiden mielestä naisten sukuelinten silpomiseen ei tule puuttua, koska se muka edustaa traditionaalista kulttuuria. Tänäkin kuitenkin jokaisessa Afrikan maassa kasvava yleinen mielipide, erityisesti naisjärjestöjen taholta, vastustaa käytäntöä. Lievemässä muodossa tällainen, kulttuurin oletettujen piirteiden muka hyväksyntä ja sen oletettujen piirteiden kunnioittaminen ilmenee Suomessakin maahanmuuttajanaisten kohtelussa. Caisan johtajana olen usein kuullut, miten nimenomaan maahanmuuttajanaiset valittavat, että suomalaiset viranomaiset eivät tunnu ottavan heitä vakavasti, vaan keskustelevat mieluummin heidän miestensä kanssa kuvitellen siten olevansa kulttuurisensitiivisiä. Mielestäni tällä ei ole mitään tekemistä monikulttuurisuuden kanssa, vaan se on pikemminkin rasismia.

Samantyyppisen asenteen kohtasin usein Italiassa. Monet afrikkalaiset kollegani YK:ssa kokivat maan vähemmän rasistisena kuin monet muut Euroopan maat. Tällä

tarkoitettiin lähinnä sitä, että italialaiset eivät osoita samanlaista avointa rasismia, pilkkaamista ja solvauksia kuin esim. Suomessa valitettavan usein tapahtuu. Toisaalta tähän suvaitsevaisuuteen, eräänlaiseen *laissez faire* -mentaliteettiin liittyy myös mielestäni paljon välinpitämättömyyttä, jopa julmuutta. Italialaisiinhan usein liitetään, ja he itse liittävä itseensä lapsirakkauden. Mielestäni lapsirakkautta ei kuitenkaan ole se, että jo parivuotiaat romanilapset kerjäävät kadulla, ja viranomaiset ovat sitä mieltä, ettei asialle voi mitään, ”koska he ovat ziganes” ja ”tämä on heidän kulttuuriaan” kuten minullekin poliisi vain totesi koettaessani kerran puuttua Torinossa tilanteeseen, jossa noin 3-vuotiaan kokoinen romanilapsi kerjäsi yksin rankkasateessa moottoritien varressa.

Asuessani Genevessä, jossa erittäin huomattava osa väestöstä onkin muualta maailmasta muuttaneita, koin kaupungin yhtenä positiivisimmista piirteistä sen, miten leimallisesti tietyn etnisen ryhmän asuttamia ”hienompia” ja ”huonompia” alueita ei ollut, toisin kuin esimerkiksi Ranskassa ja Italiassa, vaan jokaisessa kaupunginosassa oli kaikenvärisiä ja eri kulttuureista tulleita asukkaita. Tuntui, että Genevessä yhteiskuntaluokka ainakin jollakin tasolla ohitti ihonvärin sosiaalisen aseman määrittäjänä. Afrikkalaisten status ei ollut automaattisesti matala, kun kadulla vastaan tuleva musta nainen saattoi yhtä hyvin olla jonkin YK-järjestön korkea virkamies kuin prostituoitu tai siivooja, jotka taas monessa Italian kaupungissa ovat epäilemättä ensimmäisenä monelle mieleentulevia stereotyyppioita afrikkalaisista naisista. Kun Italiassa länsi-Euroopan ulkopuolelta tulevasta maahanmuutosta niin suuri osa oli tosiasiallisesti laitonta, rikollisliigojen organisoimaa, ei ihme että Pohjois-Italiankin mielikuvissamme niin romanttisella maaseudulla afrikkalaiset tai itäeurooppalaiset prostituoidut täplittivät maisemaa yhtä säännöllisesti kuin kirkot.

Mitä taas Suomeen tulee, omat havaintoni Caisan johtajana tukevat käsitystä rasismin yleisyydestä ja arkipäiväisyydestä, josta Karmela Liebkindin muutama kuukausi

sitten julkistettu tutkimus kertoo. Erityisen huolestuttavaa on, että valtaosassa tapauksia ei kuitenkaan ilmoitettu rikoksesta tai syrjinnästä poliisille, koska uhrin epäilivät, ettei ilmoittaminen kuitenkaan johtaisi toimenpiteisiin. Maahanmuuttajien syrjintäkokemukset vaikuttivat heidän henkiseen hyvinvointiinsa, ja mitä enemmän syrjintää sitä enemmän koetaan ahdistus-, masennus- ja psykosomaattisia oireita. Miten tämä pahoinvointi heijastuu perheissä ja lastenkasvatuksessa, ja siten toisen ja kolmannen polven maahanmuuttajissa, on asia, josta emme tiedä vielä paljoa, mutta johon tulisi ajoissa kiinnittää vakavaa huomiota.

Jo usealla suulla on todettu tuleva työvoimapula, kun suuret ikäluokat piakkoin alkavat jäädä eläkkeelle. Erään virkamiehen sanoin, kysymys on siitä, tuleeko tämä pula olemaan vakava vai hyvin vakava. Samanaikaisesti samanlainen kehitys tullaan kokemaan muissakin EU-maissa. Todella suuri haaste monikulttuuriselle Suomelle ja Euroopalle tuleekin siten olemaan se, miten voidaan paitsi houkutella tänne työvoimaa myös takaamaan ihmiselle ihonväristä ja kulttuurista huolimatta sellaiset olosuhteet, että he myös viihtyvät ja haluavat pysyä täällä rakentamassa tätä yhteiskuntaa.

Maahanmuuttajien vaikutusmahdollisuuksien parantaminen myös kulttuuria koskevassa päätöksenteossa on mielestäni asia, johon pitäisi kiinnittää suurempaa huomiota. Kotoutumisen ja integraation edellytyksenä on osallisuus, joka ei voi syntyä päätöksenteon tapahtuessa ilman todellisia vaikutusmahdollisuuksia. En usko, että eurooppalaisen kulttuurin todellista kukoistusta voi olla ilman, että myös Euroopan ulkopuolelta tuleville kulttuureille, uusien eurooppalaisten kulttuureille annetaan todelliset vaikutusmahdollisuudet ja se arvo, joka niille kuuluu.

Viimeksi – kun itselläni on ollut ilo saada asua kolmessa ja käydä useassa eri Afrikan maassa – haluaisin mainita, että se, mitä itse eniten kaipaani asuessani sekä Suomessa

ja muualla Euroopassa, on se spontaani ystävällisyys ja vieraanvaraisuus, jota olen näissä kaikissa kokenut ja joka kattaa mitä moninaisimpia elämäalueita. Vaikka Suomessa usein ihannoiden puhutaan etelä-eurooppalaisesta lämmöstä, lapsirakkaudesta ja vieraanvaraisuudesta, omien kokemusteni perusteella pidän näitä kuitenkin vain kalpeana aavistuksena siitä, mitä jo Välimeren eteläpuolella voi kokea, puhumattakaan kauempana etelässä.

ANTTI HAUTAMÄKI

Tutkimusjohtaja

Suomen itsenäisyyden

juhlarahasto Sitra

ITÄMERI – MAHDOLLISUUKSIEN MERI

Yhteenveto seminaarista

Pohjoinen ulottuvuus on konsepti, jolla on haluttu korostaa Euroopan pohjoisen osan yhtenäisyyttä ja kehittymismahdollisuuksia. Pohjoinen ulottuvuus ei ole kuitenkaan saanut riittävästi ilmaa siipiensä alle. Käsite on jäänyt liian ohueksi ja innottomaksi. Konseptin sisällön selkiyttäminen oli seminaarin merkittäviä anteja. Eräs selkeyttävä tekijä on pohjoisen ulottuvuuden tarkasteleminen Itämeren kautta. Itämeren maat ja niiden itämerelliset alueet rajautuvat mielekkääksi kokonaisuudeksi. Meri on yhdistänyt alueen maita: meritie on vuosisatoja sitonut alueet samaan taloudelliseen

verkostoon. Hansa-kauppiaat liikkuiivat koko Itämeren alueella seuraten Viikinkien veneiden vanoja.

Koko seminaarin lähtökohtana oli teesi, että kulttuuri yhdistää. Itämeren alueella tälle teesille löytyy perusteita. Itämeri on **Mare Nostrum**, kuten Päivi Setälä korosti. Itämeri on kristillinen sisämeri, jonne katolinen uskonto tuli Englannista Tanskan kautta. Venäjällä oli ortodoksinen vaikutus taas voimakasta. Lutherin uskonpuhdistus omaksuttiin nopeasti Itämeren piirissä. Lutherin arjen teologialla oli suuri merkitys Pohjoismaiden ja Saksan yhteiskuntien kehitykselle. Puola on Itämeren katolinen maa.

Itämeren kulttuurinen yhtenäisyys on kuitenkin syvällä perinteessä, joka ei aina näy arkisessa yhteistyössä. Protestanttiset ja ortodoksiset perinteet eroavat merkittävästi suhteessaan kirkkoon ja arkeen. Sosialistinen ajanjakso Venäjällä ja entisissä Varsovan liiton maissa loi oman kulttuurinsa, joka oli sekoitus perinnettä, ateismia, valtiokeskeisyyttä ja vihollisuutta lännen kanssa. Kielellisesti Itämeri on erittäin hajanainen. Saksa on tärkeimpiä Itämeren kieliä, mutta sen opiskelu ei ole erityisen korkeassa huudossa, ainakaan Suomessa. Onko niin, että englantia on ainut yhteinen kieli Itämerellä, vaikka yksikään Itämeren maa ei kuulu anglo-saksiseen maailmaan. ”Kulttuuri yhdistää” -teesiin pitää siis lisätä vaatimus dialogin kehittämisestä Itämeren piirissä. Itämeri on monikulttuurinen alue, jossa onnistunut yhteistyö edellyttää suvaitsevaisuutta ja erilaisten taustojen ymmärtämistä. Onneksemme tällä yhteisöllä on kuitenkin vahvoja historiallisia yhdistäviä tekijöitä, joten yhteisymmärryksen saavuttaminen on alueella ehkä helpompaa kuin Euroopassa keskimäärin. Loppujen lopuksi kulttuuri on kykyä luoda siltoja erilaisten ihmisten välille.

Kun Itämeriyhteisöä rakennetaan, on syytä ottaa huomioon, mitä tiedämme sosiaalisesta pääomasta. Sosiaalinen pääoma muodostuu niistä arvoista ja normeista, jotka edistävät vuorovaikutusta ja lisäävät luottamusta. Sosiaalinen pääoma voi kehittyä vain, jos Itämeren alueelle syntyy nykyistä tiheämmät sosiaaliset verkostot. Itämeri on toki merkittävä kauppaa-alue; Saksa on esimerkiksi Suomen suurimpia kauppakumppaneita. Mutta tarvitaan runsaasti lisää kulttuurista kanssakäymistä, matkailua, yhteisiä kulttuuriprojekteja, tutkijavaihtoa jne. Jos ja kun Baltian maat ja Puola liittyvät EU:hun, niin kanssakäyminen Itämeren alueella vilkastuu merkittävästi. Huomionarvoista tässä suhteessa on Ruotsin ja Tanskan jääminen rahaliiton ulkopuolelle sekä Norjan ja Venäjän jääminen EU:n ulkopuolelle. Joten Pohjoismaat kulkevat kovin eri tietä eteenpäin, mikä haittaa muuten luonnollista yhteistyötä.

Itämereen liittyy myös muitakin kuin kulttuurisia ja taloudellisia ulottuvuuksia. Tärkeimpiä kysymyksiä ovat kestävä kehitys ja turvallisuus. Itämeri on vaarassa saastua. Jo nyt Suomenlahti on lähes toivottamassa tilassa. Itämeren pohjaan on ilmeisesti laskeutunut erittäin paljon rehevöittäviä kemikaaleja. Merivirrat saattavat nostaa ne pintaan milloin tahansa ja silloin pintavedet saastuvat. Alueen maatalouden ja teollisuuden päästöt Itämereen ovat aivan liian suuria. Oman ongelmansa muodostaa Venäjä, jonka kyky puhdistaa Suomenlahteen laskevia vesiä on olematon. Ympäristön suojeleminen on eräs vahvimpia motiiveja tiivistää yhteistyötä Itämeren piirissä.

Näinä aikoina (tätä kirjoittaessani 12.9. olen USA:ssa, jossa eilen vietettiin syyskuun 11. päivän muistoa) turvallisuus korostuu. On hyvät perusteet uskoa, että Itämeri on eräs maailman turvallisimpia meriä. Yksikään Itämeren maa ei ole avoimessa sodassa keskenään tai kolmannen maan kanssa. Venäjällä on omat kahinansa islamilaisen etelän kanssa, mutta se esiintyy maltillisesti Euroopassa. Kansalaisten turvallisuus

Itämeren maissa on kansainvälisesti ottaen erittäin suurta. Maista ei lähde pakolaisia, pikemminkin niistä haetaan turvapaikkoja.

EU:n piirissä kansalaisten turvallisuusasema on suuren huomion kohteena. Osana tätä sisäistä turvallisuuspolitiikkaa on rajakysymysten yhteinen käsittely. Ongelmana on EU:n ja muun maailman välisen rajan ylittäminen. Kun Baltian maat ja Puola ovat EU:n jäseniä, tulee merkittävä osa EU:n ja Venäjän välisestä rajasta olemaan Itämeren alueen ”sisäinen” raja. Vahvistamalla Pohjoista ulottuvuutta ja itämerellistä yhteisöllisyyttä voidaan tätä rajaa hallita paremmin ja yhteisymmärryksessä.

Itämeri on suurten mahdollisuuksien meri. Pohjoinen ulottuvuus avaa näitä mahdollisuuksia meille. Itämeren maiden ja Venäjän lähialueiden asukasmäärä on yli 100 miljoonaa ihmistä. Näiden maiden taloudellinen potentiaali on erittäin suuri. Useissa niissä on korkea elintaso ja kehittyneet sisämarkkinat. Tämän alueen potentiaalien hyödyntäminen edellyttää henkisen pääoman kehittämistä, kuten Leena-Maija Ojala korosti. Tarvitaan vahvaa tutkimus- ja kehittämispanosta, koulutusta, innovatiivisuutta ja verkostoja. Globaalissa kilpailussa Itämeren alue voi kehittyä vain, jos se on houkutteleva asumisen, työnteon ja yrittämisen ympäristö. Seminaari antoi tässä suhteessa erittäin hyvän osviitan. Yhteinen kulttuurinen perintö ja kyky dialogiin antavat erinomaiset lähtökohdat luoda Itämeren alueesta yksi maailman vauraimmista ja turvallisimmista alueista, jossa ihmisten on hyvä elää.